

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 23 (5029) 14 чэрвеня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Што чытаем?

Часопісы!

стар. 6

Як на вяселлі

весаляліся

стар. 11

Нацыянальны фон

Маладзечна

стар. 15

Шчодрыца музыкаў

ды творчыя спаборніцтвы ў Паставах

Трыццаты раз адзвінелі цымбалы і гармонікі на міжнародным фестывалі народнай музыкі, які праходзіць у Паставах пад эгідай Міністэрства культуры ды Віцебскага аблвыканкама і збірае штогод сотні музыкаў і гасцей з розных краін. Сёлета ўдзел у ім узялі выканаўцы і творчыя калектывы з Беларусі, Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі і Грузіі.

Старажытныя Паставы, якія, дарэчы, адзначаюць сёлета 610-годдзе, у мінулыя выхадныя ператварыліся ў вялікую канцэртную залу з 10 сцэнічнымі пляцоўкамі.

Працяг на стар. 3 ▶

Фота БєлТА.

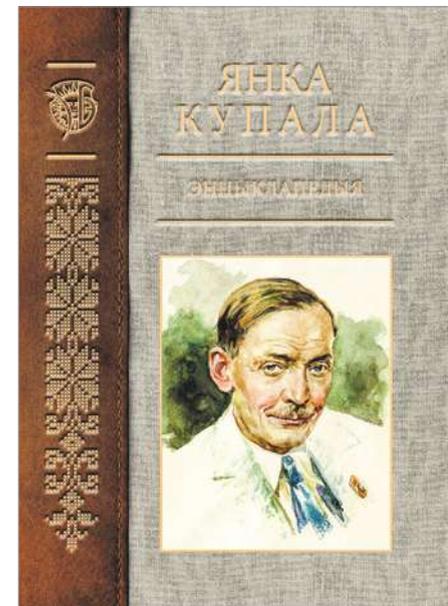
Трыумф кнігавыдаўцоў

З 20 узнагародамі беларуская дэлегацыя вярнулася з XVI Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» краін — удзельніц СНД, які сёлета прайшоў 30—31 мая ў Баку. У нас восем першых месцаў, адно другое і адно трэцяе.

Гран-пры конкурсу атрымала ўнікальнае выданне — персанальная энцыклапедыя «Янка Купала» ў трох тамах, што выйшла ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі». Фундаментальны інтэрнацыянальны праект расказвае не толькі пра беларускіх дзеячаў культуры, мастацтва, але і аб прадстаўніках замежжа, звязаных з творчасцю класіка. Наогул, за гады правядзення конкурсу Беларусь заняла першае месца па колькасці атрыманых Гран-пры. Дзевяць беларускіх кніг атрымалі спецыяльныя дыпламы конкурсу, адна з якіх — «Першы Буквар. Факсімільнае ўзнаўленне» ў трох тамах — заваявала спецыяльны дыплом «Жамчужына культурнай спадчыны».

Падрабязней пра вынікі ўдзелу беларускіх кнігавыдаўцоў у XVI Міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі» краін — удзельніц СНД чытайце ў наступным нумары.

Яўгенія ШЫЦЬКА

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9 0 2 3

супрацоўніцтва

Розгалас вітаецца

Вызначаны намінанты на прэмію Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2019—2020 гады

Падчас пасяджэння экспертнага савета па прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2019—2020 гады адабраны чатыры намінанты. Сярод прадстаўнікоў нашай краіны — галоўны дырыжор Прэзідэнцкага аркестра, заслужаны артыст Беларусі Віктар Бабарыкін. Ён вылучаны за стварэнне серыі канцэртных праграм 2009—2019 гадоў. Салістка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Аксана Волкава намінаваная за стварэнне сцэнічных вобразаў у галіне музычнага мастацтва, канцэртных праграм. Таксама сярод намінантаў — мастацкі кіраўнік Тэатра-студыі кінаакцёра Аляксандр Яфрэмаў за стварэнне кінафільмаў выхаваўчага і патрыятычнага характару, прысвечаных гераічнай барацьбе савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў час Вялікай Айчыннай вайны і пастаноўку спектакляў рускай і сусветнай драматургіі. Ад расійскага боку на прэмію прэтэндуе цыкл адукацыйных анімацыйных фільмаў «Казкі старога піяніна», які распавядае пра знакамітых кампазітараў. Над праектам працаваў аўтарскі калектыў з Расіі (але з удзелам беларускіх аніматараў) — Ірына Марголіна, Аксана Чаркасава, Алена Пяткевіч і Ірына Кадзюкова.

— Усе кандыдатуры, прадстаўленыя як з беларускага, так і расійскага боку, заслужваюць вялікай павагі, — падкрэсліла першы намеснік міністра культуры Беларусі і сусветнага экспертнага савета Наталля Карчэўская. — Але далей нас чакае больш складаная праца: пераможца можа быць толькі адзін. Вельмі прыемна, што тыя работы, якія былі прадстаўлены намінантамі, шырока вядомыя не толькі беларускаму або расійскаму глядачу — яны папулярныя ў сусветнай мастацкай прасторы. Галоўныя крытэрыі, па якіх праходзіў адбор намі-

нантаў, — мастацкая значнасць і ўклад у развіццё Саюзнай дзяржавы. Дарэчы, сума прэміі складае пяць мільёнаў рублёў.

Старшыня Дэпартаменту сацыяльнай палітыкі і інфармацыйнага забеспячэння Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы Маргарыта Леўчанка дадала, што ўся творчая дзейнасць намінантаў накіраваная на развіццё інтэграцыі Беларусі і Расіі, на ўмацаванне культурных сувязяў двух народаў.

Наступнае пасяджэнне экспертнага савета адбудзецца 26 верасня ў Маскве. З 24 чэрвеня па 6 верасня — час грамадскага абмеркавання, калі разглядаюцца любыя водгукі пра намінантаў.

Вікторыя АСКЕРА

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Замкі, бібліятэкі і атмасфера казкі

Беларускі ўдзел у IV Міжнародным літаратурным фестывалі-конкурсе «Рускі Гофман» у Калінінградзе

Фестываль «Рускі Гофман» — падзея адносна маладая, але фэст год ад году мацнее. Багатая праграма, цікавыя намінацыі конкурсаў, творчыя ўдзельнікі — і над усім гэтым непаўторная атмасфера Кенігсберга, па вуліцах якога калісьці крочыў сам Гофман.

Такім чынам, чым можа здзівіць удзельніка-пачаткоўца фестываль у гэтым годзе? Маштабам. Сёлета на конкурс было даслана больш чым 800 работ з 15 краін свету (тут і Германія, і ЗША, і Ізраіль)! І толькі ў шорт-ліст прайшло каля 100 аўтараў.

Пэрсаналіямі. Сярод удзельнікаў конкурсу — шмат прызнаных аўтараў, спаборнічаць з якімі няпроста. Ды і госці, выступленне якіх прадугледжвала праграма фестывалю. А яшчэ — не толькі знаёмства з творчасцю ўдзельнікаў фестывалю, але і лекцыі запрошаных гасцей, наведванне выстаў і музеяў, паездкі ў Светлагорск, Янтарны, Чарняхоўск.

Нарэшце, сапраўды казачнымі лакацыямі, паколькі выступленні ўдзельнікаў ладзіліся і ў Валенродскай бібліятэцы кафедральнага сабора г. Калінінграда, і ў кают-кампаніі легендарнага даследчага судна «Віцязь», і на адкрытым паветры —

у Светлагорску і ў Калінінградзе. А цырымонія ўзнагароджання пераможцаў адбылася ў сярэднявечным замку Інстэрбургу!

Дарэчы, Саюз пісьменнікаў Беларусі на фестывалі быў прадстаўлены годна: у шорт-ліст трапіў Андрэй Аўдзей, а Анатоль Андрэеў атрымаў дыплом I ступені ў намінацыі «Публіцыстыка і эсэ». Нарэшце аўтарка гэтых радкоў Алена Кісель вярталася ў Магілёў з дыпломам I ступені ў намінацыі «Проза казачная фантазіяная».

Алена КІСЕЛЬ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

18 чэрвеня — на сустрэчу з Аленай Менчуковай у дзіцячы дом № 5 (11.00).

18 чэрвеня — на сустрэчу з дзіцячымі пісьменнікамі ў бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (11.00).

21 чэрвеня — на прэзентацыю дзіцячай кніжкі «Апельсін» Іны Фраловай у Бараўлянскую СШ (14.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 чэрвеня — на гадзіну захапляльных адкрыццяў з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Разумнікам і разумніцам» у Смальянскую сельскую бібліятэку Аршанскага раёна (11.00).

18 чэрвеня — на гадзіну захапляльных адкрыццяў з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «У свет цудаў адчынім дзверы» ў дзіцячую бібліятэку імя Н. Крупскай № 8 г. Оршы (11.00).

19 чэрвеня — на займальную гадзіну з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Лужайка пограй-ка» ў дзіцячую бібліятэку імя У. Караткевіча г. Оршы (11.00).

20 чэрвеня — у зрудыт-вандроўку з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Са скарбонкі Дзеда Прыродаведа» ў бібліятэку імя У. Корбана № 7 г. Оршы (11.00).

21 чэрвеня — на пазнавальную гадзіну з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Свет вакол цябе» ў Андрэеўшчынскую сельскую бібліятэку-клуб Аршанскага раёна (11.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18 чэрвеня — на сустрэчу з Ганнай Скаржынскай-Савіцкай у межах рэспубліканскай акцыі «Лета з добрай кнігай» у СШ № 2 г. Гродна (13.30).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 чэрвеня — на вечар паэтаў-землякоў «Пра малую радзіму з любоўю» з удзелам Міколы Мінчанкі ў Клімавіцкую раённую бібліятэку імя І. Пехцерава (15.00).

21 чэрвеня — на вечар-рэквіем «За час да світаньня» з удзелам Міколы Леўчанкі ў межах раённай патрыятычнай акцыі «Героям найлепшая ўзнагарода, што ў кнігах памяць пра іх ёсць» у Быхаўскую раённую бібліятэку (11.00).

21 чэрвеня — на сустрэчу з Алесем Казекам, прысвечаную 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у Чарнаборскую СШ (11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

15 чэрвеня — на прэзентацыю новых кніг пісьменнікаў аддзялення ў межах правядзення III фестывалю кнігі «Кніжныя скарбы Беларусі» ў Замкава-палацавы комплекс «Мірскі замак».

17 чэрвеня — на прэзентацыю дзіцячай кнігі «Загадкавы свет» Галіны Нічыпаровіч у Мінскі раённы цэнтр культуры (10.00).

17 чэрвеня — на прэзентацыю дзіцячай кнігі «Загадкавы свет» Галіны Нічыпаровіч у Бараўлянскую СШ № 2 (12.00).

19 чэрвеня — на ўзнагароджанне пераможцаў абласнога літаратурнага конкурсу «Героі Вялікай Перамогі», прысвечанага 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, і на канцэрт з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў Камінную залу Рэспубліканскага палаца культуры ветэранаў (15.00).

акцэнты тыдня

Дзяржаўная падтрымка. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў распараджэнне, якім зацверджана рашэнне савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі. Са сродкаў фонду накіруюць больш чым 41 тыс. рублёў на заахвочванне 87 прадстаўнікоў таленавітай моладзі і чатырох творчых калектываў, якія з'яўляюцца пераможцамі міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестывалюў музычнага, харэаграфічнага, цыркавага і кінамастацтва. Прыняцце дакумента накіравана на аказанне адраснай падтрымкі юным талентам, стварэнне спрыяльных умоў для развіцця іх творчага патэнцыялу, стымуляванне прафесійнага росту і станаўленне таленавітай моладзі.

Славянскі базар. Праграма «Славянскага базару» мусіць адпавядаць у тым ліку заўтрашніму дню. Такое меркаванне выказаў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка на выязным пасяджэнні арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні форуму, якое адбылося ў Віцебску. Фестываль не павінен згубіцца на фоне іншых мерапрыемстваў, якія маюць важнае палітычнае і сацыяльнае значэнне. Удзельнікі пасяджэння аргкамітэта наведлі ключавыя аб'екты форуму, у тым ліку выставачную залу «Духаўскі круглік» і Летні амфітэатр, дзе знаёмліліся з гатоўнасцю галоўнай сцэнічнай пляцоўкі горада і ўмовамі для артыстаў.

Словы ўдзячнасці. Выдавецтва «Беларусь» да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў падрыхтавала 25,7 тыс. віншавальных лістоў у выглядзе салдацкіх трыкутнікаў, па ведамлі БелТА. Яны прызначаны ветэранам Вялікай Айчыннай вайны, членам сем'яў вайскоўцаў, партызан і падпольшчыкаў, загінулых і памерлых у гады вайны, удзельнікам беларускага партызанскага і падпольнага руху, якія жывуць за межамі краіны. У кожным віншавальным лісце ад імя Прэзідэнта адзначана, што ратны подзвіг ветэранаў навечна застанецца ў памяці нашчадкаў як прыклад вялікай любові да Айчыны, сапраўднага патрыятызму і самаахвяравання.

Арт-праект. Каля 40 унікальных экспанатаў аб'яднаны праектам «Наш край любімы — Беларусь» у Нацыянальным гістарычным музеі. Аўтарам ідэі арт-праекта выступіў народны мастак Беларусі Уладзімір Тоўсцік. У экспазіцыі прадстаўлены не толькі экспанаты са збору Нацыянальнага гістарычнага музея, але і творы станковага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва выдатных майстроў, якія падкрэсліваюць пераемнасць глыбінных народных традыцый у сучасным мастацтве. Выстаўка ўваходзіць у культурную праграму II Еўрапейскіх гульніаў, а таксама Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Арт-Мінск» і будзе працаваць да 7 ліпеня.

Прысвячэнне класіку. Літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Васіль Быкаў. Пункціры жыцця...» адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, паведамляе БелТА. Выстаўка прымеркаваная да 95-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка і 75-годдзя вызвалення Беларусі. Экспазіцыя раскрывае старонкі жыцця Васіля Быкава праз аўтографы на кнігах, якія ён дарыў сябрам, калегам, знаёмым. Прадстаўлены таксама фатаграфіі, лісты і паштоўкі з архіва Васіля Быкава, які захоўваецца ў фондах музея.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

супрацоўніцтва

Судан: запрашэнне беларускім кнігавыдаўцам

З 17 да 29 кастрычніка 2019 года ў Хартуме — сталіцы Судана адбудзецца XV Хартумская міжнародная кніжная выстаўка. Міністэрства культуры, турызму і помнікаў старажытнасці, а таксама Пасольства Рэспублікі Судан у Рэспубліцы Беларусь звярнуліся ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь з просьбай узяць удзел у гэтай прэстыжнай у Афрыцы міжнароднай кніжнай выстаўцы.

Краіна, што знаходзіцца ва Усходняй Афрыцы, мяжуе з Егіптам, Лівіяй, Чадам, Цэнтральна-Афрыканскай Рэспублікай, Паўднёвым Суданам, Эрытрэяй, Эфіопіяй. Насельніцтва Судана — 39 мільёнаў 500 тысяч чалавек. Афіцыйныя мовы — арабская і англійская. Вядомасць на тэрыторыі краіны маюць 142 мовы. 8 з іх зніклі апошнім часам. 134 выкарыстоўваюцца. У Канстытуцыі краіны запісана: «Усе карэнныя Мовы Судана ёсць нацыянальныя мовы і павінны паважацца, развівацца і заахвочвацца». І яшчэ з Канстытуцыі Судана: «Арабская мова ёсць галоўная мова ў Судане». Не так шмат пісьменнікаў Судана маюць вядомасць у свеце. Назавём хаця б некаторых: Саліх Таіб (яго раман «Сезон паломніцтва на Поўнач» перакладзены

на шмат моў народаў свету; твор лічыцца найважнейшым арабскім раманам XX стагоддзя), Назер Мендэс, Табан Ло Ліянг (яго яшчэ лічаць і ўгандзійскім пісьменнікам).

На жаль, нічога не вядома пра пераклад твораў пісьменнікаў Судана на беларускую мову. Як не вядома, ці выдаваліся, друкаваліся творы пісьменнікаў Беларусі ў Рэспубліцы Судан. Відавочна, што ва ўмовах пашырэння інтэграцыі Беларусі ў сусветную прастору і кніжная выстаўка ў Хартуме можа стаць дзейным мастом для культурных, літаратурных зносін Беларусі не толькі з Суданам, Усходняй Афрыкай, але і ўвогуле з усім далёкім ад Беларусі кантынентам.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Слова народа, выказанае паэтам

Аванес Туманян увайшоў у гісторыю літаратуры як сапраўдны нацыянальны паэт. Яго творы перакладзены на мноства моў. Знайшлі яны свайго чытача і ў Беларусі. Літаратурны вечар, прысвечаны жыццю і творчасці Аванеса Туманяна, прайшоў у Доме дружбы з удзелам Пасольства Рэспублікі Арменія ў Рэспубліцы Беларусь і членаў таварыства «Беларусь — Арменія», старшыня якога — паэт, дырэктар міжнароднага радыё «Беларусь», журналіст Навум Гальпяровіч.

Ён зазначыў, што літаратура — гэта аднасць моў. Галоўнае — адчуванне той глыбыні і той велічы, якую нясе слова. Слова народа, якое выказана ў вершах.

— Творчасць Аванеса Туманяна і праз дзесяцігоддзі валодае

той прыцягальнасцю, якая акумулюе вакол сябе прадстаўнікоў не аднаго пакалення. «Мастацтва павінна быць ясным, празрыстым як вока і як вока складаным» — так казаў Аванес Туманян. Сапраўды, мова яго твораў на дзіва простая і натуральная, але ў той жа час вобразная і жывая, — выказаў думку Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Арменія ў Беларусі Армен Гевандзян.

Армянская паэзія даносіць гісторыю стагоддзяў. Яна славіцца не толькі прыгожым і магутным словам, але і сюжэтамі сваіх паэм і вершаў. Аванес Туманян застаецца адным з найлюбимейшых і найпапулярнейшых пісьменнікаў Арменія. Яго паэзія — пра Арменію, армян, дзе б яны ні жылі, пра ўсё чалавецтва.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мелодыі філасофскіх роздумаў

Музыка — гэта прамы дыялог чалавека, які знаходзіцца на сцэне, і чалавека, які знаходзіцца ў зале. Паміж імі ніхто не павінен стаяць. Так лічыць кампазітар з Санкт-Пецярбурга і кіраўнік творчай садружнасці «Маэстра» Леанід Левашкевіч, які кожны год прадстаўляе свае творы на беларускай сцэне. 11 чэрвеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася канцэртная праграма кампазітара ў межах праекта «Масты сяброўства: Расія — Беларусь».

На сцэну філармоніі выйшла каля 130 чалавек: у канцэрце прынялі ўдзел у тым ліку хор і сімфанічны аркестр Маладзечанскага музычнага каледжа імя Агінскага.

Праграма стваралася так, каб паказаць шматграннасць і разнажанравасць

сімфанічнай музыкі. Аўтары пастараліся зрабіць першае аддзяленне больш філасофскім, другое — больш лёгкім: рэктаймы, танга, вальсы ў выкананні сімфанічнага аркестра.

Кампазітар адзначае асаблівую каштоўнасць музычнага трыпціху «Дарога любові» («Малітва», «Сповідзь» і «Якая ляціць над хвалямі»), створанага на тэксты сябра кампазітара, Дзмітрыя Кіршына. Складанасць у стварэнні і прадстаўленні такога твора яшчэ і ў тым, каб знайсці выканаўцаў, якія перадалі б усю глыбіню і маштаб твора. У Левашкевіча атрымалася: у Беларускай філармоніі гэты твор прагучаў у выкананні гасцей з Масквы — Ганны Семянюк і Дзяніса Федарэнкі, салістаў расійскага Вялікага тэатра.

Ганна Семянюк, выканальніца цэнтральнага твора праграмы, адзначыла, што вельмі любіць незвычайныя праекты пазатэатра.

Таксама ў канцэртнай праграме ўзяў удзел піяніст Андрэй Бараненка, лаўрэат міжнародных конкурсаў.

Праект «Масты сяброўства» займаецца арганізацыяй канцэртаў і іншых культурных мерапрыемстваў у Беларусі і Расіі. Напрыклад, у межах яго адбыліся канцэрты Маладзечанскага сімфанічнага аркестра музкаледжа ў Пецярбургу. Дзякуючы гэтаму праекту і падтрымцы фонду «Ствараючы свет», творы Леаніда Левашкевіча вось ужо дзесяць гадоў гучаць на роднай зямлі кампазітара.

Дар'я СМІРНОВА

Шчодрыца музыкаў

Арганізатары прапанавалі гасцям фестывалю насычаную і разнастайную праграму: тэатралізаванае прадстаўленне «Музыка беларускіх палацаў і сядзіб», кірмаш народных рамёстваў, «Пастаўскі баль», конкурс вясковых падворкаў, музейныя экспазіцыі, мастацкія выстаўкі, спартыўныя спаборніцтвы, вогненнае шоу і маладзёжную дыскацеку. Завяршылася ж свята народнай музыкі тэа-

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

тралізаваным шэсцем і гала-канцэртам удзельнікаў.

У традыцыйным конкурсе «Хто каго?» выканаўцы і калектывы пацвярджалі ўласным прыкладам, што традыцыі ігры на народных інструментах захоўваюцца і развіваюцца, а прафесійнае журы на чале з народным артыстам Беларусі, мастацкім кіраўніком і дырыжорам Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра імя І. Жыновіча Міхаілам Казінцом

выбірае найлепшых. У лік пераможцаў фестывалю «Звіняць цымбалы і гармонік» увайшлі цымбалістка Ганна Мацвейка з Наваполацкага музычнага каледжа, навучэнцы Пастаўскай дзіцячай школы мастацтваў, аматарскі ансамбль народнай музыкі і песні «Стрэчанне» Палаца культуры Мазырскага нафтапрапрацоўчага завода, ансамбль «Шчодрыца» Мінскага гарадскога палаца культуры і іншыя.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК

15 чэрвеня 60-годдзе святкуе Аляксандр Гарцуеў, акцёр, рэжысёр, педагог.

16 чэрвеня — 185 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ельскага (1834—1916), гісторыка, этнографа, краязнаўца, пісьменніка, перакладчыка, публіцыста.

16 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Віталія Волкава (1939—2005), музыканта, заслужанага артыста БССР.

17 чэрвеня 85 гадоў спаўняецца Барысу Даўгагоўчу, празаіку.

18 чэрвеня — 130 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Каліноўскага (1889—1940?), грамадска-палітычнага дзеяча, публіцыста.

18 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Чапегі (1939—2014), перакладчыка.

18 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Алега Янчанкі (1939—2002), арганіста, кампазітара.

19 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Быкава (1924—2003), грамадскага дзеяча, народнага пісьменніка Беларусі.

20 чэрвеня — 120 гадоў з дня нараджэння Цімафея Сяргейчыка (1899—1977), народнага артыста БССР.

20 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Валерыя Раеўскага (1939—2011),

рэжысёра, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста Рэспублікі Беларусь.

21 чэрвеня — 155 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Сержпутоўскага (1864—1940), этнографа, фалькларыста, публіцыста, мовазнаўца.

21 чэрвеня — 105 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Говар-Бандарэнкі (1914—1988), заслужанага артыста БССР.

21 чэрвеня 65-гадовы юбілей адзначае Сяргей Зайцаў, празаік.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Міжнародны вясшчальны цэнтр, які забяспечыць трансляцыю II Еўрапейскіх гульніў, пачне працаваць у Мінску ўжо з 17 чэрвеня, паведамляе БелТА. Дзякуючы тэлетрансляцыі II Еўрапейскія гульні ўбачаць балельшчыкі ў 130 краінах, у тым ліку ў 47 еўрапейскіх, што стане выдатнай рэкламай і папулярнага Беларусі ў свеце. Асноўнае прызначэнне цэнтра — збор інфармацыі з усіх аб'ектаў, працоўка відэасігналу, вынікаў спаборніцтваў, іх адпраўка па чатырох міжнародных тэлевізійных каналах праваўладальнікам. Дамашнім тэле-вясшчальнікам спартыўнага форуму будзе іспанская кампанія ISB, ад якой акрэдытавана каля 200 чалавек.

«Дзень шматнацыянальнай Расіі» прайшоў у Мінску. Свята адбылося на тэрыторыі Верхняга горада і на сцэне каля Палаца спорту. Арганізатарамі выступілі Пасольства Расіі ў Беларусі, Мінгарвыканкам, прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Беларусі, Кардынацыйны савет кіраўнікоў грамадскіх аб'яднанняў расійскіх суайчыннікаў, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур. У праграме — канцэрт творчых калектываў, а таксама шматлікіх гасцей з Расіі. Працавалі больш чым 20 тэматычных інтэрактыўных зон. Майстры прадставілі розныя выгляды рамястваў. З традыцыямі і народнымі каштоўнасцямі пазнаёмілі прадстаўнікі татара-башкірскай, чувашскай, рускай і дагестанскай дыяспар.

На Вялікім брытанскім фестывалі, які запланаваны ў Мінску на 23 чэрвеня, будуць працаваць 14 тэматычных зон, паведаміла журналістам Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі Фіёна Гіб. Кожны куток Верхняга горада прадставіць брытанскую культуру. Паводле Фіёны Гіб, сёлета фэст будзе больш маштабны, бо праводзіцца падчас II Еўрапейскіх гульніў. Прыезджае вялікая колькасць гасцей з Вялікабрытаніі — спартсменаў, балельшчыкаў, музыкантаў, дызайнераў. Арганізатар — Пасольства Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі пры падтрымцы Міністэрства культуры Беларусі.

Выстаўка «Эмі Уайнхаус: Сямейны партрэт» адкрываецца ў Мастацкай галерэі Міхаса Савіцкага, паведамілі ў Музеі гісторыі горада Мінска. Легендарная выстаўка яўрэйскага музея Лондана *Amu Winehouse: A Family Portrait* прысвечаная культуравай спявачцы, шасціразавой уладальніцы прэміі «Грэмі», чые продкі родам з Беларусі. Пасля поспеху ў Мельбурне, Бруселі, Сан-Францыска і іншых гарадах свету гэта будзе першы і адзіны паказ выстаўкі ў краінах СНД, пасля чаго яе расфарміруюць і вернуць экспанаты сям'і Эмі ды іншым уладальнікам. Экспазіцыя аб брытанскай спявачцы будзе працаваць да 31 жніўня.

Міні-серыял «Чарнобыль», створаны амерыканскім тэлеканалам HBO сумесна з брытанскай тэлесеткай Sky, узначаліў сусветны рэйтынг IMDb у катэгорыі «Самыя папулярныя тэлешоу». Такая інфармацыя размешчана на сайце IMDb (*Internet Movie Database*). Стужку аб чарнобыльскай катастрофе ацанілі ў 9,6 бала з 10. У спісе топ-250 «Чарнобыль» абышоў такія папулярныя серыялы, як «Планета Зямля 2» (2 радок рэйтыngu), «Браты па зброі» (3), «Ва ўсё цяжкія» (5) і нават знакамітую сагу «Гульні прастолаў» (6 пазіцыя).

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Прароцтвы Вераніцына

страховачна адзначаў: «Для беларускіх буржуазных нацыяналістаў твор «Тарас на Парнасе»... з'яўляецца «нацыянальным скарбам»; для нас — гэта твор, які з пазіцыі памешчыцкага ліберала крытыкуе, высмейвае паасобныя бакі арыстакратычнага дваранства» (Ал. Кучар. Тарас на Парнасе. / Літаратура. Хрэстаматыя для сярэдняй школы. Восьмы год навучання. Дарэволюцыйная літаратура. Менск, 1934).

Хітраць Кучара ў тым, што ён у падручніку для дзяцей у тыя часы, калі нельга было займацца рознай «нацыяналістычнай рыторыкай» (палову «нацдэмаў» па гэтым часе ўжо арыштавалі), назваў «Тараса на Парнасе» нацыянальным скарбам. Так, ён напісаў, што падобным чынам паэму называюць розныя там буржуазныя ворагі, але ў памяці чытача застаецца не гэтая рыторыка, а выразная ў сваёй крышталі яснасці думка — «Тарас на Парнасе» — нацыянальны скарб!

Алесь Кучар — чалавек неадназначных маральных якасцяў, але разам з тым інтэлектуал, эрудыт, які сапраўды любіў беларускую літаратуру (асабліва тую, якую афіцыйна мусіў ганіць). У 1930-я гады ён карыстаўся заўсёдна-вырастоўчым правілам: хочаш сказаць тое, пра што сапраўды думаеш, што табе баліць — укладзі гэту фразу ў вусны адмоўнага героя альбо надай падобнай думцы вонкава-дэкаратыўны, быццам бы негатыўны сэнс.

Такім прыёмам, як бачна, Кучар у 1930-я карыстаўся неаднаразова. Дастаткова толькі прыгадаць, як у 1932 годзе ў юбілейным артыкуле, пры-свечаным Якубу Коласу, ён ляў яго за «нацыяналізм» і прыводзіў адпаведныя вялікія цытаты, якія прамаўляў Лабановіч. Чытач не звяртаў увагі на «ваяўнічасць» крытыка, а заставаўся пад уражаннем слоў Якуба Коласа.

Дык вось, «Тараса на Парнасе» ў тагачаснай сталінскай Беларусі імкнуліся выдаваць. У 1934 годзе, як ужо згадвалася, Кучар публікуе яе ў сваёй хрэстаматыі. У 1939-м яна выходзіць асобным выданнем. Адрозна пасля вайны, у 1945 годзе, з'яўляецца яшчэ адна кніжка.

Чаму такая ўвага і такое жаданне нашых пісьменнікаў і супрацоўнікаў рэдакцый бачыць «Тараса на Парнасе» ў беларускіх кнігарнях? Таму што гэта вяцель, гарэзлівы твор? Але ж ёсць, скажам, і байкі Крапівы. Справа тут не толькі ў непадманнай веселасці (хаця і гэта было важна для тых змрочных часоў).

У паэме Вераніцына галоўны герой трапіў да самых высокіх багоў. Ён, малы чалавек, размаўляў з імі як з роў-

нымі, ён высмейваў іх, паказаўшы, што не такія яны ўжо і ўсемагутныя, ён паказаў сваю маральную ды і эстэтычную перавагу. І, галоўнае, застаўся пасля гэтай сустрэчы жывым!

Безумоўна, і Кучар, і Глебка з Броўкам, і Клімковіч з Лыньковым ды і астатнія ацалелыя пісьменнікі, якія жылі пад ціскам магчымасці штодзённага, што хвіліннага арышту, считвалі з паэмы сваё: у вобразе Зеўса, Марса, Геркулеса ды іншых багоў і бажкоў можна было прадставіць тагачасную крамлёўскую наменклатуру з Іосіфам Сталіным на чале. Вераніцын іранізаваў з антычнай міфалогіі, а ў 1930-я найбольш праніклівыя і нязгодныя, не маючы магчымасці выказаць сваё стаўленне да крамлёўскіх уладаў, рабілі гэта іншасказальна, друкуючы вонкава бяскрыўднага «Тараса на Парнасе».

Вобраз простага палясоўшчыка, які трапіў на самы верх, не згубіўся там, выжыў і захаваў уласную годнасць, натхняў тых, хто мусіў выжываць, але ў больш страшную эпоху 1930-х гадоў.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Скульптурная кампазіцыя «Тарас на Парнасе» у Гарадку.

Алеі Максіма Гарэцкага

удзельнічалі ў паўстанні 1863—1864 гадоў, а студэнты падпольнай арганізацыі адкрылі для сялянскіх дзяцей народную школу, дзе выкладалі на роднай мове. У пачатку XX стагоддзя гарадок стаў культурным цэнтрам: тут працавала прыватная бібліятэка, таварыства дапамогі бедным, прыватная друкарня, чатыры царквы, пры адной з іх дзейнічала школа граматы. Працавалі ў Горках і моладзевыя арганізацыі, якія займаліся распаўсюдам ведаў пра Беларусь, пашырэннем нацыянальнай свядомасці насельніцтва.

У 1919 годзе горацкія сярэдня сельгасустановы былі рэарганізаваныя ў Горацкі сельгасгаспадарчы інстытут (у 1925-м стаў акадэміяй). У 1926 годзе кафедру беларускай мовы, літаратуры і гісторыі гэтай установы ўзначаліў Максім Гарэцкі.

Адна з цэнтральных вуліц горада ўтанараваная імем Максіма Гарэцкага. Гэта адбылося ў 1993 годзе, да 100-гадовага юбілею пісьменніка. А тады, калі яшчэ юны Максім жыву ў доме Якаўлева па гэтай вуліцы, яна называлася Зялёная. Будучы пісьменнік рыхтаваўся да паступлення ў каморніцка-агронамічнае вучылішча, займаўся з рэпетытарам А. І. Крэерам.

Ёсць у гарадку і лазня, пабудаваная пад кіраўніцтвам інжынера Івана Осіпава ў 1851 годзе для патрэб студэнтаў і выкладчыкаў горацкіх навучальных устаноў. За высокія якасці асабліва славілася парыльня. Напэўна ж, не раз наведваў яе і Максім.

У 1993 годзе на вучэбным корпусе № 4 Беларускай дзяржаўнай сельгасгаспадарчай акадэміі (на фота 1), дзе знаходзілася кафедра, якой у 1926—1928 гадах кіраваў Максім Гарэцкі, была ўсталявана мемарыяльная дошка.

Ад корпуса акадэміі разыходзяцца алеі (на фота 2). Некаторыя вядуць да акадэмічнай бібліятэкі імя Д. Р. Новікава. Па іх пісьменнік любіў прагульвацца, верагодна, абдумваючы планы на будучыню альбо сюжэты твораў, характары герояў. А мажліва, проста пакінуўшы за спінай мітусню будняў, слухаў шматгалосную цішыню прыроды, адпачываў душой.

Помнік архітэктуры XIX стагоддзя, бібліятэка і цяпер упрыгожвае невялікі гарадок на рацэ Проні. Сцены яе яшчэ памятаюць прысутнасць пісьменніка, які праводзіў там шмат часу...

Яна БУДОВІЧ

Фота Аляксандра Горыкава

Алеі, па якіх хадзіў Максім Гарэцкі.

Чацвёрты корпус Беларускай дзяржаўнай сельгасгаспадарчай акадэміі ў Горках.

Пакуль у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ідзе падрыхтоўка да Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі XXVII Горацкія чытанні «Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць», прысвечанай 100-годдзю выхаду ў свет аповесці «Дзве душы» і 90-годдзю афіцыйнага надання Гаўрылу Гарэцкаму звання акадэміка БАН (распачынецца 14 чэрвеня а 10.00), прапануем нашым чытачам віртуальную экскурсію па Горках, дзе на працягу некалькіх гадоў вучыўся і працаваў Максім Гарэцкі.

Калісьці Горкі былі ўладаннем князя Друцкага-Горскага, першыя згадкі, згодна з Літоўскай метрыкай, датуюцца 1544 годам. У XVI стагоддзі гарадок належаў ужо Сапегам, а ў пачатку наступнага атрымаў магдэбургскае права. На працягу ўсёй гісторыі Горы-Горкі (такая назва была ў XVII—XIX стагоддзях) вызначаліся сваёй непакорлівасцю: мясцовыя жыхары ўзнімаліся на ўзброеную барацьбу падчас вайны 1654—1667 гадоў,

Сябра маёй вясны

Радок на яго помніку спыняе і змушае задумацца: «А жыццё, як імгненне, такое кароткае»

Словы належаць яму, сябру маёй маладосці, Хведару Чэрню. А жыццё яго сапраўды прамільгнула імгненна. Нейкая недарэчная, раптоўная смерць. Пражытае чалавекам можна вымяраць і гадамі, і вёрстамі, але ці ёсць тая мера, якой бы можна было вымераць перажытае? Мабыць жа, няма. Бо ў кожнага яго сваё, асабістае, пазначанае ўласным лёсам. А перажытае паэтам часта застаецца ў яго вершах.

Хведар Чэрня жыў усім тым, чым жыло яго пакаленне. А гэта — дзеці вайны, у якіх было нялёгкае дзяцінства, многіх з іх называлі бязбацькавічамі, бо бацькі загінулі на палях вялікай і страшнай вайны. Хведар жа быў яшчэ зусім малым хлапчанём, калі памерла яго маці. Давалося прывыкаць да зусім чужога слова «мачаха». Спачатку ён так і падумаў, што чужая жанчына, якая жыве з ім у адной хаце, завецца мачахай. Нейк Хведар, гуляючы, зламаў вазон. Адрозу ў роспачы заплакаў і тут жа пабег павініцца: «Пані Мачаха, даруйце, я зламаў вазон!» Тая была так расчулена, ледзь сама не заплакала ад такой хлапчукоўскай шчырасці і непасроднасці. А хлапчук падростаў, хадзіў у школу і колькі вучыўся, столькі і выношаваў у душы сваю запаветную мару. Ён мусіў лятаць, яму снілася неба, ён хацеў быць лётчыкам. Не будзем сцвярджаць, што гэтаму паспрыяў вядомы купалаўскі верш. У тых пасляваенных гады многія вясковыя хлапчкі ўяўлялі сябе будучымі лётчыкамі. Названае і недасяжнае заўсёды прыцягальнае. Пасля заканчэння сярэдняй школы Хведар збіраў дакументы для паступлення ў лётнае вучылішча, рыхтаваўся да экзаменаў. Але лётную мару юнака перакрэсліла сваім строгім прысудам медыцынскай камісія. Падвяло маладое сэрца. Вось такое нешанцаванне на пачатку дарогі. Няцяжка і староньняму зразумець настрой юнака пасля ўсяго гэтага. Пасумаваў хлопеч ды адчуў у сабе іншыя крылы.

Род Чэрні славіўся музыкамі. Дзед паэта іграў на скрыпцы. Бацьку на Валожыншчыне ведалі як выдатнага кларнетыста. А Хведар ужо ў дзіцячыя гады добра асвоіў акардэон. Хлопец тут жа запрасілі на працу ў якасці загадчыка Вішнеўскага сельскага клуба. Вясковая моладзь любіла і паважала свайго клубнага музыку. А ён не толькі пасабляў мастацкай самадзейнасці, але і пісаў і клаў на музыку ўласныя вершы. Падборкі яго вершаў пачалі з'яўляцца ў Валожынскай раённай газеце. А неўзабаве хлопца паклікала сталіца. Ён працаваў фармоўшчыкам-ліцейшчыкам на Мінскім аўтазаводзе, перад гэтым закончыўшы вучылішча пры заводзе. Вакол заводскай шматтыражкі

групавалася літаб'яднанне рабочых паэтаў, наведваў яго і Хведар, ды ўсё смялей стукаўся ў дзверы рэспубліканскіх

літаратурных выданняў. А тут прыспела і служба ў арміі. Служыў Хведар Чэрня ў Гродне. Там малады паэт пазнаёміўся з многімі, пазней вядомымі ў краіне літаратарамі. Яны і паралі салдату пасля службы паступаць у БДУ. Памяць пракручвае ўжо далекаватыя па часе кадры ўспамінаў.

...Студэнцік інтэрнат на Бабруйскай. Мы, абітурыенты, што з'ехаліся ў сталіцу з самых розных куткоў Беларусі, вельмі няёмка пачуваем сябе ў пакоі, які нечым нагадвае салдацкую кашару. Звольненыя ў запас хлопцы толькі паспелі зняць пагоны, але формы ваеннай не распранаюць. Кажуць, у ёй зручней хадзіць на экзамены — у тых, хто іх прымае, асабліва павяга да салдата. Ведаючы па фотаздымку ў часопісе «Малодосць», знаходжу невысокага чарнявага армейца. Пераадольваючы няёмкасць, іду знаёміцца. І тут жа сустрэчная, свойская ўсмішка Хведара Чэрні знішчае маю сарамлівасць. Знаёмімся з ім і адразу з усімі прысутнымі ў пакоі. Чэрня паступае на журналістыку, але ўжо праз дзень, сустрэўшы ў калідоры і паслухаўшы вясёлага і найшчырэйшага дэкана Міхася Рыгоровіча Ларчанку, здае экзамены разам з намі на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры. Потым ён будзе нашым студэнцікам старастам. Наперадзе — і студэнцік вечары, і дні, і месяцы. Яго вёска Доржні стане роднай мне, а мае Малыя Навікі прывабяць сваёй гасціннасцю яго.

Мне падабаліся армейскія вершы Хведара Чэрні. Асабліва ўразлівыя радкі пра палявую кухню. Яшчэ будучы дзевяцікласнікам, я цытаваў іх па памяці. Сам жа паэт ставіўся да іх як да чагосьці пасрэд-

нага. Нават не ўключыў у сваю першую кнігу. Самому паэту больш падабаліся яго заводскія вершы. Рабочая тэма тады лічылася ці не самай важнай у літаратуры. Строгім запаволеным гексаметрам апяваў малады паэт свае заводскія будні:

Глянё,
На плітах мадэльных апокі пудоўвья
скачуць,
Глынуўшы на норме фармоўвачнае
зямлі...

А на літаб'яднанні ў «Чырвонай змене» хвалілі канцоўку гэтага верша:

У полымі веку — сплаў чалавека і сталі:
І плавіцца сталь, і гартуецца чалавек.

Загараліся вочы ў факультэцкіх прыгажунь, калі Хведар браў у рукі бывалы акардэон. Спачывае недзе ён сёння, сумуе без свайго гаспадара, а калісьці на спачынак не меў часу. Колькі шчаслівых вечароў памятае той акардэон! Хто з былых студэнтаў, што жылі ў тых шчасных гады ў інтэрнаце па вуліцы Святрдова, не памятае яго вясёлыя акорды! Аб'ехаў ён ледзь не ўсю Беларусь, спякотлівым студэнцікам летам вяселіў сэрцы ў сонечным Крыме. Пасля сябры паэта напішучь аб гэтым вершы. Але не толькі акардэон быў паслухмяным у руках Хведара Чэрні. Гэтак жа лёгка ён мог гнаць разам з вяскоўцамі пракос у лузе, хадзіць за плугам. Ён быў сынам селяніна, і яго рук слухалася любая сялянская праца. У гэтым я сам неаднойчы пераконваўся, бываючы ў гасцях у паэта на яго малой радзіме.

Мы нарадзіліся з ім па адзін бок Налібоцкай пушчы. І тое роднае і непаўторнае, што жыло і бунтавала ў ягоным сэрцы, заўсёды адгукалася і ў маім. Пра свае мясціны, якія мы неаднойчы разам з ім прайшлі пешшу, паэт напіша гэтак:

Мне б хоць раз на свет яшчэ радзіцца,
Знаю, што радзіўся б толькі тут.

Пэўны час паэт працаваў на Беларускім радыё, потым нібы перадаў эстафету мне. Я сядзеў за сталом, дзе перад гэтым сядзеў і ён. А Хведар Чэрня шчыраваў у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Быў ён рэдактарам і маіх некалькіх кніжак вершаў. Перад гэтым заўсёды папярэджаў: «На сяброўства скідак ніякіх не будзе!» Не даваў паслабкі паэт і сабе. У адным з вершаў ён прызнаецца:

І цягнецца дарога
Праз лабірынт гадоў.
Не вынайшаў нічога,
Нічога не знайшоў.
Не знаю: мала-многа
Адведзена жыццю.
...Прыспешвае дарога
Насустрэч адкрыццю.

А жыццю было адведзена не так і шмат. Адна за адной выходзяць з друку

кнігі паэта «Размова з памяццю», «Сады юнацтва», «Настрой», «Ваколіца», «Свято рамонкаў». А ў 1982 годзе пабачыла свет і выбранае «На скрыжаваннях часу». Піша Хведар Чэрня і вершы для дзяцей, і гумар. Прымерваецца ў задумах і да прозы. Галоўнае, што ў вершах майго сябра няма павярхоўнасці, яны ў сваёй аснове шчырыя і чалавечныя, без пазёрства і прытворства. А душа яго была, як і мусіць быць у паэта, ранімай. Пра гэта, можа, крыху развярэджана, скажацца ў перадсмяротных радках:

Жыву як ёсць. Бывае так і сяк.
Жыццё то праміком, то наўскасяк.
Тралюе шлях. І толькі свой. Таму
Лягчэй і зацішней мне аднаму.
І гавару з адкрытаю душой.
Няхай здаецца некаму пустой.
Таму вас і прашу, дабром прашу:
Не лезьце з рознай дробяззю ў душу!

Вершы паэтаў часцей за ўсё вырастаюць з іх слядоў на сцяжынах Бацькаўшчыны. А сляды паэта варта шукаць у яго родных мясцінах. Здаецца, не так даўно мы з сябрамі і жонкай паэта Надзеяй Анатольеўнай, сынам Алёшам наведваліся ў яго роднае Вішнева, дзе ён і вучыўся, і працаваў загадчыкам клуба. Стаяла зіма, і было холадна ў прасторнай зале тутэйшага Дома культуры. І ніхто не спадзяваўся, што столькі цяпла адразу можа падарыць нам памяць і ўвага землякоў да свайго песняра. Прышлі на сустрэчу тых, хто ведаў паэта, блізкія, родныя і знаёмыя. Згадвалі, чыталі творы, гучалі песні на словы паэта, і ў зале адразу цяплела.

Ён верыў у дабрыню, меркай дабрыні вымяраў усё чалавечае і прасіў: «Не хачу, каб у часе былым пра маю дабрату гаварылі». Першыя дзве кнігі яго так і называліся: «Добрай раніцы, людзі» і «Дабрэ свет».

Свежа і працула пісаў Хведар Чэрня і пра былога франтавіка, і пра свой кут, і пра дзяцінства. Дык хто ж будзе гаварыць пра яго дабрату ў мінулым часе?

Зноў спынюся на радках, якія не магу не паўтарыць услед за аўтарам:

Будзем жыць.
Узыходзіць зара
І гарыць над зямлёй непагасна.
Мне ж якраз у дарогу пара.
Да людзей.
Дзень павінен быць ясным!

Клопат пра ўсіх, хто жыве сёння пад гэтым небам, і пра тых, хто будзе жыць пасля нас, гучыць у працытаваных радках. І адчуваецца ён ва ўсіх астатніх. Хай жа і гэтымі, і іншымі сваімі клопатамі ды адчуваннямі паэт застаецца з намі, жывымі!

Казімір КАМЕЙША

агледзіны сцяжын

«Я сын твой, прыдзвінскі мой край дарагі!»

Першы мой верш «Фестывальны празднік» быў надрукаваны ў раённай газеце 18 ліпеня 1959 года. 17-гадоваму вучню Лявонпальскай СШ было даручана напісаць бадзёры верш для фестывальнага свята калгаса імя Чапаева, якое праходзіла на левым беразе ракі Волта каля моста па дарозе Слабада — Даўгінава — Малыцы — Міёры. А праз месяц у раёнцы была надрукаваная байка «Два каласы». Пры пазнейшым яе перадруку з'явілася пазнака: «З гэтага верша ў міёрскай раённай газеце «Зара камунізму» за 18 жніўня 1959 года пачаўся паэт».

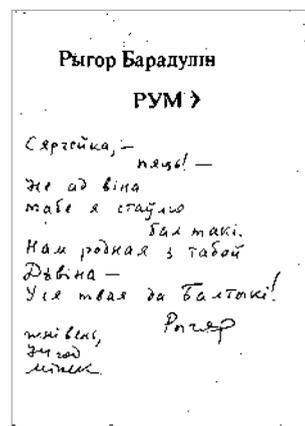
І з таго часу я імкнуўся для шанюўных людзей з міёрскай старонкі быць не староннім назіральнікам, а земляком, гэта значыць, не толькі суайчыннікам, але, што найважней, патрыётам міёрскага Мацерыка (дзе мяне нарадзіла маці), знаўцам Бацькаўшчыны (дзе мяне ўздаваў бацька).

Я ўдзячны многім творцам, якія выгадаваліся на маёй радзіме. А найперш вячэстаму рэдактару раёнкі Леаніду Матэленку з непагаслым позіркам на мае літаратурныя высылкі. Ён часта цытаваў мяне, а я вось цытую яго выказванні пра мой зборнік «Нас — многа! Гадоў увершаваныя радкі» (2012): «У кожным з 23 вершаў знаходзім

назвы нашых знаёмых мясцін. Гэта Міёры, Дзісна, Лявонпаль, Бабышкі, Наўгароды, Мётлы, Узмёны, Мілашова, Ідолта, Дзедзіна, Каменполе, Каланіца, Слабада, Снегі, Міжрэчча, Чэрасы... Гэта Дзвіна, Волта, Мерыца, Вята. А яшчэ мілагучныя пералівы маляўнічай мясцовай гаворкі.

А колькі імёнаў знакамітых продкаў-землякоў. Сярод іх Мілашы, ушанаваныя Нобелеўскай прэміяй, мовазнаўца

Мікола Крыўко, парыжскі мастак Віктар Жаўняровіч, польскі пісьменнік Ян Рышард Курыльчык, скульптар і рэвалюцыянер Генрык Дмахоўскі. Чаго вартыя павсячэнны выдаўцам газеты «Мёрская даўніна», сёстрам-пісьменніцам Наталі Бучынскай і Алене Масла, суайчынніцы з Дзісны Вользе Грыцук, радзімазнаўца

Вітаўту Ермаленку, ветэрану школьнай асветы Зінаідзе Лакотка і, вядома, родным людзям...» А колькі было натхняльных сустрэч за гэтыя 60 гадоў, пра што сведчыць скарб з аўтографу.

Так, 60 гадоў творчага стажу, які пачаўся з публікацыі ў райгазете, змяшчае процьму натхнёнага наробку: а гэта і лексіка, і фальклорныя скарбы, запісаныя «на падкове Дзвіны». Новы зборнік з такой назвай рыхтуецца, каб адзначыць 60-годдзе міёрскага прамаўлення. «Што прамаўляецца, тое і збываецца» — выгукнула калісьці Алена Масла. Яе радкі паставіў эпіграфам да свайго верша «Жніўе жыцця»:

Усё, што прамаўляецца, не тоіцца — збываецца,
бо Слова не губляецца — на Неба насылаецца.
З ім сэрца не зняверыцца, — і Дабрыня нам вернецца.
А ў свой народ наверыцца, — і Бог да нас навернецца.
Куток душы праветрыцца, Айчына ўся праветрыцца:
хто — ласкай атуляецца, а хто — любоўю хваліцца...
Усё, што прамаўляецца, — да скарбаў дабаўляецца.
Дзяржава праўляецца. З ёй воблікі ўсіх тых,
хто стаў нам за святых на Кнігах залатых.

Сяргей ПАНІЗНІК

Мора. Настальгія. Пілігрымы...

Іронія, светлы настальгічны сум і ў той жа час ціхая радасць жыцця — такімі настроймі прасякнута лірычная падборка Віктара Гардзея пад красамоўнай назвай «Россып зарніц» у майскім нумары «Польмя». Зарніцы для паэта — яркія ўспаміны юнацтва і маладосці, што грэюць праз гады і з'яўляюцца надзейным прытулкам, дзе можна пераасэнсаваць надзённае і напоўніцца новымі сіламі. Складаны малюнак рыфмоўкі большасці вершаў надае ім арыгінальнасці, гучаць яны непаўторна, як замова для стомленай выпрабаваннямі душы.

Парадавалі і іншыя аўтары, якія выступілі з паэзіяй на старонках выдання: Пятро Жаўняровіч з крымскімі сюжэтамі і Анхела Эспіноса з нізкай «Спіць у кішэні май...»

Назва падборкі П. Жаўняровіча «3 нізкі «Крымскія замалёўкі»» адсылае да творчасці Адама Міцкевіча з яго санетами. Аўтар і не хавае гэтай пераемнасці: у творы, які стаіць апошнім («Мора. Пілігрымы»), намаляваны адметны вобраз творцы: «Ідзе па слёзы горды пілігрым, / Шукае шлях да запаветнай волі...»

Крым для беларусаў — своеасабліва Мекка: многія, як пілігрымы, адшукваюць у сонечнай Ялце апошні прытулак Максіма Багдановіча. Так і спадар Пятро: аж двойчы ў падборцы (вершы «Мора. Максім» і «Мора. Місхор») звяртаецца да вобраза нацыянальнага генія, які тады, у маі 1917-га, звычайным падарожным, спактаваным хваробай і невыноснымі думамі аб народным горы, ціха паміраў на паўднёвым беразе, ля сінняй бухты.

*Аглядае ён з вечнасці гоні,
Разуме, што жыў не дарма:
«Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць».*

Пакланіўшыся памяці Максіма, творца згадвае і даўнія прыгоды з уласнай біяграфіі: рамантычнае знаёмства

на «сцяжынцы між пальм і магнолій», альпіністычныя ўзыходжанні ў звязцы з сяброўкай на скалы над морам, а таксама матулю, якая заўжды чакае сына з дарогі...

Беларускамоўная паэтка з Іспаніі Анхела Эспіноса здзіўляе неардынарнасцю, нешаблоннасцю мыслення, яркасцю ўспрымання, арыгінальнасцю светабачання:

*Купіць бы новую душу,
Здаровую,
Без паэзіі
І іншых недахопаў,
Альбо, прынамсі,
Адаць бы гэтую сваю душу на рамонт:
Яна парвалася ўшчэнт,
І няма што апранаць узімку
На сэрца.*

Больш пра сябе ці пра бацьку, знакамітага літаратурнага Міхася Мушынскага, распавядае ў дакументальнай аповесці «Сямейны партрэт на фоне эпохі» Таццяна Мушынская? Яе ўспаміны прыадчыняюць заслону прыватнага, і саба знакамітага даследчыка і выкладчыка паўстае ў іншым святле: ён паказаны як сем'янін, чулы і клапатлівы родзіч і ў той жа час у нечым бездапаможны ў побытавым плане без жончынай падтрымкі...

Асабліва цікавыя старонкі, дзе пісьменніца распавядае пра сваю працу ў «ЛіМе» адразу пасля ўніверсітэта, у 1980-я, калі ў калідорах рэдакцыі можна было сустрэць асоб, якія цяпер з'яўляюцца легендарнымі: Васіля Быкава, Рыгора Барадзіліна, Пімена Панчанку, Ніла Гілевіча, Яўгенію Янішчыц, Святлану Алексіевіч, Алеся Письмянкова.

Тэма апавяданняў Тамары Бунты «А вінавата была я...» і «Шпіёны з нашага завулка» — незабыўны свет дзяцінства, які праменьць з далёкага куточка памяці на працягу жыцця. Успаміны маленства валодаюць магіч-

най сілай: з узростам яны не блякнуць, а ўсё больш трывала лучаць з жыццядайнымі крыніцамі сіл і натхнення, любові і цеплыні.

З башкірскай паэзіяй знаёміць рубрыка «Галасы свету». Шайхзада Бабіч і Зульфія Хананова ў перакладах Віктара Шніпа, Мустай Карым — Іны Фраловай і Тамара Ганіева, якую перастварыла па-беларуску Бажэна Ганушкіна, знаёмяць з іншым культурным асяроддзем, ментальным светам. Роздумы пра жыццё і смерць, каханне і наканаваанне, узаемаадносіны са светам і адзіноту — матывы, якія лучаць у адну сусветную раку паэзіі ўсіх народаў. У выкананні башкірскага класіка Ш. Бабіча (1895 — 1919) спалучаюцца і агульныя расы, тыповыя для сусветнай літаратуры, і адметныя, уласна-нацыянальныя:

*Дробяззю жыць... Я не мог драбязіцца.
Смерць палюбіла, адпрэчыць не мог.
І зразумеў, што мне век не прыжыцца
Там, дзе ёсць вы... Я ступіў за парог!*

*Вось я ў абдымаках магільных — збавенне
Ад мітусні і ад здрады навек.
Іх я адпрэчыў і лёг пад каменне,
Каб мне казалі: тут спіць чалавек.*

Цікава, што працываваны верш, «Надпіс на надмагілі юнага паэта», стаў для яго аўтара прарочым: ва ўзросце 24 гадоў ён быў забіты...

Яна БУДОВІЧ

Дасягнуўшы пэўных межаў

у прыватнасці, у апавяданні «Туга». Але ў двух выпадках з чатырох, якія апісвае Максім Іваноў, адсунуць засаўку, што замкнула жыццё, змога толькі вера, хоць тэма рэлігіі згадваецца толькі мімаходзь. Уздымаецца і тэма памежнага стану, да якога чалавек даводзіць сябе сам, але знаходзіць выйсце, — за гэтым шляхам цікава назіраць. Увогуле, твор пакідае цяжкае ўражанне з-за апісання складаных сітуацый, у якіх апынуліся героі. Але галоўным чынам такое меркаванне складваецца з адчування таго, што перад чытачом пастаўлены надзвычай важныя пытанні, а адказы не могуць задаволіць ці іх увогуле няма.

«Сон-трава на ўзгорках вясны» («Сон-трава на прыгорках весны») Міхася Башлакова ў перакладзе на рускую мову Уладзіміра Сарочкіна — быццам дакладныя ўспаміны, якія паўстаюць перад чытачом як фрагменты кінафільма, прысвечанага снам далёкага дзяцінства. Туга па маладосці — асноўны матыў творчых пошукаў паэта. Традыцыйныя атрыбуты — туманны ранак, палетак, рака, раса, — і ў рэшце рэшт Палессе. Апісанне прыроды стаіць на першым месцы, паэт нібы насалоджваецца кожнай з'явай, смакуючы нават назвы вёсак і рачулак. Але не забывае нагадаць пра сябе — у якасці бадзяжнай душы. Любоўю да роднага краю вызначаюцца і вершы Валерыя Максімовіча («3 жаданнем, з іскрынкай, з любоўю» / «С желаньем, с искоркой, с любовью»). Паэт упэўнены: гуляць словамі ці ў словы —

рэч непатрэбная ў адрозненне ад надання сэнсу, якое называе міжслоўем. Таму заклікае чытаць яго вершы не спяшаючыся: толькі так можна пачуць душу. Валерыя Максімовіч прымушае задумацца над жыццём і сваёй роллю ў ім: імператрыў «так, а не інакш» гучыць як лейт-матыў.

Іншае стаўленне ды чытача ў Аляксандра Габрыэля (прапанавана Миколай Мікулічам нізка вершаў «Кавоўская, 43» з нагоды падрыхтоўкі выдання «Анталогія сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі»). Яго вершы скіроўваюць на роздумы аб жыцці не напраткі, а на-мёкамі, поўнымі адсылак да мінулага, асабліва што звязана з сусветнай культурай. Вонкавы свет для аўтара не проста люстэрка душы, як у паэтаў, якія апяваюць радзіму. Аляксандр Габрыэль не жыве ў Беларусі. У гэтым рэчышчы назвычныя наступныя радкі:

*Так получается: сменяет с пяток планет,
приблизив истины к слабеющим глазам,
ты ищешь родину, которой больше нет
и для которой ты давно потерян сам.*

Адметна дапаўняюць майскі нумар і творы паэтаў Рэспублікі Марый Эл і Рэспублікі Інгушэція, пераствораныя па-руску. Яны напоўненыя нацыянальным каларытам і адмысловым поглядам на жыццё.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Зварот да пачуццяў, заклік да здзяйсненняў

Гэтым разам маладосцеўцы прапанавалі пасядзець пад духмяным змянам, чытаючы пяты нумар часопіса, — «прыемнае нерабленне нічога». Але менавіта гэты выпуск якраз здольны зварушыць нешта даўно забытае, прымушаючы здзяйсняць.

У верхах Настасі Нарэйкі, якая лічыць, што толькі творчасць і каханне ратуюць чалавека, цяжка вызначыць адзін сэнс з многіх, закладзеных у нізцы «Я заўтра растану, а сёння люблю...». Празрыстасць сюжэта, няўлоўнасць лірычнай герані, незменная цяга да намёкаў дазваляюць засяродзіцца на сімвалах, што скрозь працякаюць радкі, нібыта пацеркі на нітцы. А галоўнае ў іх — адчуванні і перажыванні, якія цяжка суддзецца з рэальным жыццём, бо гэта хутчэй рамантычны свет летуценніцы, якая па чарзе спазнае боль і каханне.

У верхах падборкі Аліны Агрэніч «Неба кідае ў мора зоры» вельмі цяжка раздзяліць свет на рэальны і ўяўны, бо прырода перамяшчаецца з унутраным светам лірычнай герані — зоркі, якая свеціць на небе і падае ў мора. Дзесьці складана схопіць рытм, які ў кожным вершы адрозны, але калі гэта ўдаецца, уся падборка збіраецца ў непаўторны малюнак свету. Самабытны малюнак свету стварыў і Зміцер Крэс (паэтычная падборка «Наканаваны іншы нам улоў»). Аўтар — уніят, яго вершы поўныя сімвалаў і алегорый.

Ёсць у нумары і вершы Любові Арбачакавай і Бахыджана Канап'янава, пераствораныя па беларуску Микола Мятліцкім, а таксама вынікі конкурсу мастацкіх перакладаў з кітайскай мовы «Люстэрка слоў».

Распачынае прозу нумара Алена Глекава з апавяданнямі «Возера, два вандроўнікі, лёсы» і «Хэйла». Першы твор — нібыта лаканічнае перафразаванне сентэнцый мудрацоў, якія бясконца пыталіся ў свету і саміх сябе: што такое жыццё? якой дарогай трэба ісці? Своеасаблівы адказ дае і сама Алена Глекава. На другі твор пісьменніца быццам натхнілі ці Ларс фон Трыер з яго «Меланхоліяй», ці Герберт Уэлс з «Зоркай». Ды толькі фінал у творы іншага характару (магчыма, з-за таго, што героі апавядання — дзеці, і ўжо гэта дае надзею) — жыццё працягваецца з тымі ж самымі планами, што былі раней, але іх адчуванне і пражыванне ўжо будзе іншае. Хочацца так думаць, але... калі бура прайшла, навошта пра яе ўспамінаць?

Тэмы апавяданняў Святланы Жыўнач — жыццё ва ўсіх яго праявах. Аўтар піша і пра каханне на вайне, і пра старасць у вёсцы, і пра хваробу, якая не дазваляе жыць, як раней. То-бок у цэнтры твораў — праблемныя сітуацыі, якія вызначаюць ці ставяць пад сумнеў далейшае існаванне. Кожнае апавяданне, незалежна ад

праблематыкі, заканчваецца на мінорнай ноце. І гэта не лёгкі сум ці зразумелае спачуванне, у большай ступені гэта намёк на яшчэ большыя пакуты.

Выступіў з удалым дэбютам Сяргей Машанскі — апавяданнямі пра няпростыя лёсы, напоўненыя ўспамінамі, якія часам могуць нашкодзіць сэрцу. Нягледзячы на разнастайнасць тэматыкі, асноўны матыў — жыццё людзей, якое працягваецца і пасля смерці: ва ўспамінах, у рэчах, у творчасці. Аўтар сапраўды ўмее намаляваць партрэты герояў на 2—3 старонках, па якіх можна прасачыць не толькі эпоху, але і яе дэталі, непаўторныя асаблівасці. Ён таксама звяртаецца да пачуццёвага боку чалавечай існасці. Кране такі зварот ці не, застаць дакладна нельга. Несумненна, і невялічкае апавяданне «Юркаў карабель» не пакіне абыякавым.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Аповесць Галіны Казлоўскай «Мроілка, або Цыркавая гісторыя» («Мечталка, или Цирковая история»), якая адкрывае майскі нумар «Нёмана» напоўнена ледзь улоўнай пачуццёвасцю і пакорлівасцю. Геранія Галіна расказвае гісторыю тых часоў, калі была студэнткай і намервалася, хоць і няпэўна, стаць перакладчыцай. Але ў жыццё ўрываецца цырк і звязанае з ім жаданне стаць зоркай сцэны. Шанц ёсць, дзеля яго Галіна кідае вучобу. Далей падзеі развіваюцца хоць і лагічна, але ўспрымаць іх з эмпатыяй даволі складана. Асабліва гэта датычыцца канцоўкі, дзе геранія, мары якой расталі ў адзін момант, вырашае сысці па-англійску. Дзесьці яе роздумы імкнуча да абагульнення на тэму адносінаў мужчын і жанчын, і вельмі лагічны разважанні пад канец аповесці пераўтвараюцца ў нелагічныя паводзіны, але ці паддаюцца мары лагіцы? Асноўная якасць твора — апісанне чулівасці слабай душы, якая, дасягнуўшы пэўных межаў, пакідае баялівасць у мінулым.

Твор Максіма Іванова «Меса без нот» («Месса без нот») мае пад сабой тую аснову, якую стварыў Чэхаў,

Што рабіць пачаткоўцу,

альбо Некалькі «суб'ектыўнасцяў» ад маладога аўтара

Амаль у кожнага ва ўспамінах будзе момант, калі гучалі пытанні: «Кім ты хочаш быць, калі вырасцеш? Куды ты пойдзеш вучыцца і кім хочаш працаваць?»

«Быць пісьменнікам» — гэта той адказ, які не выклікае здзіўлення. Словы «пісьменнік» або «паэт» гучаць як назвы прафесій толькі ў фільмах — і тое не пра нашыя часы і не нашу прастору. Таму што сёння на літаратурнай працы не заробіш вялікіх грошай і наўрад ці атрымаеш высокі сацыяльны статус. Не кажу пра папулярнасць — шмат для каго наогул сучаснай літаратуры не існуе.

З распаўсюджаннем інтэрнэту, дзе вядзецца блог можа кожны, ды з'явіўся, якая называецца фан-фікшн (стварэнне апа-вяданняў, а часам і больш буйных форм паводле іншых твораў — з выкарыстоўваннем свету і персанажаў ужо вядомых кніг, фільмаў, камп'ютарных гульні і іншага), пісьменніцтва становіцца чымсьці нахштальт хобі...

Праўда, маладога літаратара, як аўтар гэтага тэксту, не хваляюць такія ўмоўнасці.

Такім чынам, вы — малады літаратар XXI стагоддзя, які ў вольны ад вучобы час, піша вершы і/або апавяданні. Ды што можна з гэтым рабіць?

ЯК ЗРАЗУМЕЦЬ, ЦІ ТУДЫ ІДЗЕШ?

Па-першае, ніяк. Па-другое, так, туды. Не адчуваць ніякага містычнага паклікання, не адчуваць, што тваёй рукою водзяць нейкія найвышэйшыя сілы — нармальна. Нягледзячы на якасці, якія звычайна ўласцівыя рамантычным падлеткам, уяўленне пра звышпрыроду літаратурных здольнасцяў і абсалютную моц таленту, нават калі ён меў бы аб'ектыўныя формы выяўлення, толькі пашкодзяць развіццю. У чым канкрэтна праяўляецца талент? На мой погляд, у тым, што ў чалавека ёсць імкненне да справы і ён хоча ў ёй прагрэсіраваць. Мы ж ведаем, што сапраўдны майстар няспынна вучыцца і ўдасканальвае сваё майстэрства.

Але амаль кожнаму з нас хочацца ўжо тут і цяпер ведаць, ці добра ў нас атрымаецца тое, што робім. І калі не атрымаецца, то, можа, і спрабаваць не варта? Як зразумець, ці добра я пішу?

Ва ўсіх пытаннях мастацтва «добра» і «дрэнна» — вельмі суб'ектыўныя катэгорыі. Гэта не толькі значыць, што кожны з чытачоў успрымае напісанае па-свойму

і «камусьці падабаецца, а камусьці не». Тут прысутнічае яшчэ і суб'ектыўная самаацэнка аўтара: ці атрымалася тое, што задумвалася першапачаткова. А калі не атрымалася — то стала горш ці лепш? Такім чынам, першы, хто можа адказаць на пытанне «Ці добра атрымалася?», — сам аўтар, хаця яму надзвычай складана быць аб'ектыўным да сябе, і яго адзнака можа рэзка разыходзіцца з меркаваннямі іншых. Але разуменне сваіх памылак і ўдалых рашэнняў у тэксце неверагодна дапамагае ў тым, каб наступны твор быў лепшы.

Справа яшчэ і ў тым, што ў пытаннях, датычных любых форм мастацтва, акрамя катэгорыі «добра» і «дрэнна», ёсць шмат іншых: актуальнасць, зразумеласць для патэнцыяльнай аўдыторыі, арыгінальнасць, наяўнасць уласнага стылю і гэтак далей. Відавочна, што ўсё гэта наўпрост уплывае на тое, як ваш твор будзе успрымаць і ацэньваць.

Але ўсё ж такі, калі няма адназначна добрага, то, можа, ёсць хаця б адназначна дрэннае? Магу напісаць: напрыклад, калі ваш твор вельмі падобны да таго, што пісалі пару стагоддзяў таму, калі ў тэксце ёсць лагічныя прабелы, якія нельга прыкрыць аніякім канцэптам, калі вы выкарыстоўваеце нейкія прыёмы проста, каб было, то, хутчэй за ўсё, у тэксце ёсць праблемы. Але гэта ўсё так і будзе выключна маім асабістым меркаваннем.

Як можна атрымаць аб'ектыўную адзнаку? Ад сябе — дакладна разумець, што, як і навошта ў тэксце працуе, і што вы хочаце ім сказаць. Ад іншых — сабраць шмат суб'ектыўных меркаванняў.

Але дзе іх шукаць? Як зрабіць так, каб на мяне звярнулі ўвагу?

ЯК БЫЦЬ ПАЧУТЫМ, АЛЬБО ЯК ДАГРУКАЦА ДА ЧЫТАЧА?

Калі пішах для сябе ці «ў стол», ацэньваць сябе яшчэ складаней — быццам дазваляеш сваім тэкстам недасканаласць, але прыняць яе не можаш. І ўсё ж большасць аўтараў не застаюцца ў межах «толькі для сябе» пісання, а шукаюць выхаду да аўдыторыі. Што рабіць, калі ты малады аўтар і шукаеш сваю аўдыторыю?

Першая думка, якая прыходзіць у галаву падлетку, — вядома ж, інтэрнэт. Стварыць суполку ў сацыяльнай сетцы ці зарэгістравацца на пэўным сайце можна вельмі хутка. Выкладаць тэксты колькі заўгодна і калі заўгодна — паспявай толькі пісаць. Але трэба разумець, што з гэтага моманту абсалютна ўсё працуе ў кааперацыі з тэкстам: і карцінка, і музыка, якую ты дадаеш да запісу, і агульнае афармленне старонкі. Зразумела, што ў сінх фіранках на карцінцы пад тэкстам ніхто не будзе шукаць дадатковых сэнсаў. Але ў інтэрнэце кожны з нас, асабліва пры жаданні набраць аўдыторыю, становіцца піяршчыкам свайго ўласнага «прадукту» і павінен дбаць і пра візуальны складнік кантэнту, і пра тое, каб загалюкі звярталі

на сябе ўвагу. Медыявобраз — значная штука для сучаснага аўтара, і пачынаць яго будаваць, думаю, варта з такіх дробязяў. Нават калі сёння на старонцы толькі дзесяць падпісантаў. Хто ведае, як хутка іх будзе дзесяць тысяч?

Адкуль яны возьмуцца? Добрае пытанне. Тут, відаць, ёсць некалькі варыянтаў. Самы хуткі — прадуманая SMM-стратэгія, з якой трэба разабрацца і быць вельмі ўважлівым, бо яна патрабуе ўкладання грошай. Астатнія варыянты патрабуюць выхаду ў вялікі свет.

Нягледзячы на меркаванні пра тое, што проза больш запатрабаваная ў сучасным грамадстве, паэту значна лягчэй быць пачутым. У яго нават ёсць самая прамая магчымасць да гэтага — дэкламацыя. У вялікіх гарадах ладзяцца імпрэзы, дзе можна пачытаць свае вершы на публіку. Яны называюцца паэтычнымі вечарамі або «адкрытымі мікрафонамі». Сюды карысна хадзіць не толькі каб чытаць, але і каб слухаць чужыя творы. Лепш пачынаеш заўважаць, чаго не стае тваім уласным творам. А яшчэ дапамагае трапіць у супольнасць і знайсці аднадумцаў. З імі можна абменьвацца не толькі досведам, але і аўдыторыяй. Калі вы трапіце ў літаратурнае аб'яднанне — няважна, будзе яно афіцыйнае (напрыклад, універсітэцкае) або проста больш-менш сталай групай, дзе камунікуюць праз і пра літаратуру, — трэба быць засяроджаным. Вучыцца і набываць досвед разам — гэта выдатна, але калі вы ставіцеся да свайго творчага развіцця сур'ёзна, трэба яшчэ і сачыць за тым, каб не растварыцца ў чужых ідэях і ўплывах.

Карацей: можна прапаноўваць свае тэксты ў агульналітаратурныя групы, можна рабіць супольныя праекты з сябрамі-творцамі або проста расказваць адно пра аднаго, можна плаціць за рэкламу (у гэтым няма нічога кепскага!), можна чытаць на розных імпрэзах, у якіх, хутчэй за ўсё, таксама ёсць свае суполкі ў сацыяльных сетках. Шляхоў для распаўсюджвання вельмі шмат, галоўнае — не захапляцца пошукамі аўдыторыі больш чым уласна тэкстамі.

Ёсць, дарэчы, спосаб адказаць на абодва пытанні, вынесеныя ў падзагалюкі, адразу. Гэты спосаб — удзел у конкурсах. Літаратурных конкурсаў зараз больш чым дастаткова. І некаторыя з іх робяць вялікія конкурсныя чытанні, а некаторыя даюць дарогу ў перыядычны друк або ў агульны зборнік пераможцаў (як, напрыклад, «Першацвет»). Іх з вялікай верагоднасцю арганізуюць філалагічныя або журналісцкія факультэты ўніверсітэтаў або тыя ж перыядычныя выданні. Журны ў такіх конкурсах звычайна падбіраецца не абы-як, ято складаюць даведчаныя людзі. Але нават у іх галоўнае ўсё адно пануе суб'ектыўнасць. Таму галоўнае правіла ўдзелу ў спаборніцтвах працуе і тут: істотны ўдзел, а не перамога. Гэта не значыць, што імкнуцца да яе не трэба. Гэта значыць, што сам факт перамогі або перамогі ў конкурсе ніяк не вызначае вас як творцу. Абодва выпадкі

сведчаць пра тое, што вам яшчэ ёсць куды развівацца. І заўсёды будзе.

ЯК СТАЦЬ ПРАФЕСІЯНАЛАМ?

Разважанняў пра пісьменніцкае майстэрства хапае і ў саміх аўтараў, і ў настаўнікаў літаратуры, і ў даследчыкаў, і ў журналістаў. Але ў асноўным яны зводзяцца да аднаго кароткага рэцэпту — трэба шмат чытаць і шмат пісаць. Здаецца, гэты «сакрэт» аднолькавы ледзь не для ўсіх спраў на свеце — шмат вучыцца і шмат практыкавацца — што можа быць прасцей? Сёння існуе дастаткова «падручнікаў» пра тое, «як напісаць бестселер за паўгода», праўда, большая іх частка дасць маладому аўтару менш чым мастацкая літаратура. Але, хаця пісьменніку неабавязкова мець дасканалыя веды па тэорыі літаратуры, ведаць, як называюцца інструменты, якімі ты карыстаешся, зусім няблага. Таму падручнікі таксама могуць быць карыснымі — галоўнае — умець іх выбіраць. Вядома, што кожны ўласны стыль — гэта напластанне і перапрацоўка чужых поглядаў, прыёмаў, сюжэтаў і думак. І толькі суб'ектыўнае — арыгінальная камбінацыя чужога і ўласнага досведу — робіць яго непаўторным.

Вельмі слушнай падаецца парада пісаць толькі пра тое, пра што дакладна ведаеш. Гэта быццам абмяжоўвае ў выбары тэм, але справа ў тым, што пра невядомае складана распавесці шчыра. Пры гэтым, правіла зусім не накладвае забарону на фантазію. Аўтар дакладна ведае тое, што ён сам прыдумаў.

Застаецца апошняе пытанне — што рабіць пісьменніку прафесіяналам? Выдадзенае кніжка? Або пяць кніжак? Пэўная адукацыя? Вялікая аўдыторыя? Прыняцце ў Саюз пісьменнікаў? Улічваючы тое, што ў справах мастацтва прафесіяналізм — крыху менш абстрактная катэгорыя, чым талент, можна было б пакінуць гэтае пытанне адкрытым. Але ёсць адна абстрактная сентэнцыя. Упэўнена, прафесійны пісьменнік ведае, што, як і навошта ён робіць у сваім творчым жыцці.

Дар'я СМІРНОВА

Разам з Купалам,

альбо Дарога да шорскага мастацкага свету

У пятым нумары часопіса «Малодосць» — публікацыя падборкі вершаў шорскай паэтэсы Любові АРБАЧАКАВАЙ.

Пэўна, гэта адно з першых пераўвасабленняў шорскай нацыянальнай паэзіі на беларускай мове. Перакладчык — Мікола Мятліцкі. Змешчана ў беларускім маладзёжным літаратурна-мастацкім часопісе больш як трыццаць невялікіх па памеры вершаў. Да падборкі пададзе-

ны рэпрадукцыі карцін Л. Арбачакавай. Паэтэса яшчэ займаецца і жывапісам.

Нагадаем, што шорцаў у свеце не так і шмат. Недзе крыху болей чым 12 тысяч. Жывуць яны ў асноўным ў Кемераўскай вобласці Расійскай Федэрацыі. Адзін з заснавальнікаў шорскай нацыянальнай літаратуры — Фёдар Чыспіякаў. Першая яго кніга — «Шалбан» — пачыла свет у 1934 годзе. Чыспіякаў пераклаў на шорскую мову апавесць Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна «Капітанская дачка». Любоў Арбачакава пераклала на сваю родную мову ўрывак з прадмовы Францыска

Скарыны да кнігі «Юдзіф». Публікацыя гэтага перакладу змешчана ў трох мінскіх выданнях кнігі «Францыск Скарына на мовах народаў свету»: у 2014, 2015 і 2018 гадах. Нядаўна шорская паэтэса завяршыла пераклад «Санетаў» Янкі Купалы.

Будзем спадзявацца, што сёлетняя сустрэча з шорскай паэзіяй па-беларуску — толькі пачатак сістэмнай увагі да нацыянальнай літаратуры з далёкага кемераўскага краю.

Мікола БЕРЛЕЖ

Васіль ГГЕВІЧ

Жыў у горадзе гэтак жа, як і многія: мітусіўся на рабоце, хапаўся за грошы, якіх вечна не стае, спадзяваўся на нешта...

Ці то старасць падступілася, ці то стамляцца пачаў, — усё часцей і часцей сутыкаўся з вінаватымі позіркамі сяброў, адчуваў хісткасць і фальшывасць ідэй, за якія хапаўся абаруч, і — галоўнае — душа стыла без радасці.

Але, як і раней, з раніцы бегма кідаўся да сяброў і сябравак, бо верыў, што хутка, праз тыдзень-другі, здабуду спакой і нават шчасце. У гарадской салодкай мітрэнзе пачуваў сябе як рыба ў вадзе, цешыўся радасцямі гэтак жа, як беспрычынна цешыцца радасцямі дзіцячая душа.

Але здаралася: пачынаў суцішвацца, сярод гарадскога гармідару і мітусні застываў, і тады невядома адкуль выплывала: а навошта?

Якраз такой парою праразаўся сум па чымсьці навек страчаным.

Сярод марнага і пустога бачыў, што замінаю ўсяму гэтаму бязладдзю, адчуваў, як усемагутны час плыткай вадою абцякае мяне.

Навошта, навошта?

Адспаліся сябры і сяброўкі, астылі дагэтуль салодкія жаданні і ўсё вакол — і грошы, і машыны, і пасады — неяк аддаліся, набракла цішыня, як набракаючы бязмоўем жнівеньскія росныя ночы.

Тою парою пакінуў горад.

Паехаў дадому, дзе пусте хата, дзе ёсць у двары калодзеж, сад з яблынямі, на голлі якіх круглелі яшчэ не выспелыя яблыкі.

Паліў вечарамі грубку. Глядзеў на мітуслівы агонь, успамінаў магільны радкі пра адзіноту, агонь у каміне і сабаку, якога чалавек надумаў купіць.

Сабакі ў мяне не было, а ўсё астатняе мелася.

Як змяркалася, выходзіў у сад, дзе была лазня і паветка. Чуў, як з глухім чмяканнем падаюць у атаву раннія яблыкі. Глядзеў на захмаранае далоністае нізкае неба.

А потым клаўся ў ложа і праз акно глядзеў на чорнае ў празрыстых кропельках неба, — усё было гэтак жа, як у маленстве: даўкая цішыня, назменныя вечныя зоры.

Тады паварочваўся тварам да падушкі і зноўку, цяпер ужо вастрэй, чым у горадзе, пранізвала: навошта, навошта?

Баяўся начэй.

Пачалося гэта яшчэ ў горадзе, калі аднойчы падумаў пабудаваць лецішча. То было некалькі гадоў таму, калі многія пачалі ўзводзіць лецішчы, катэджы — будавалі іх, не шкадуючы ні часу, ні здароўя, нібыта адзіныя надзейныя сховішчы, у якія можна збегчы ад саміх сябе.

Наіўны, я гэтаксама надумаў схавацца ад самога сябе — з дня ў дзень, з году ў год ладзіць сабе прытулак: з малатком, з сякераю грукваў і стукваў... Калі сховішча было гатовае, чорнымі нача-

мі слухаў, як парывае жывая драўніна, і ў гэтым парыванні было штосьці грознае, непадуладнае мне, што поўніла душу трывогаю і нагадвала пра нейкую памылку.

Вось гэтак жа і сёлета ў роднай хаце сярод ночы трывога падступала ўпрытык, і я не ведаў, куды падацца.

Цадзіўся за акном світанак.

Выходзіў у сад. Зноўку натыкаўся позіркам на мокрыя ад расы яблыні, якія садзіў яшчэ бацька, на далёкі лес, на суседнія двары. Ціха было, як пад вадою.

І радасці ў маёй душы не знаходзілася.

Нябачная, але рэальная, як халодная вада, трывога гнала, аплятала душу. Чалавек заўсёды шукае прычыны свайго суму і адчаю; наіўны, ён знаходзіць гэтыя прычыны не ў сабе — у іншым і тут жа кідае камусь жорсткія словы: сварыцца, злучыцца і чуе ў адказ гэткае ж злое...

Але я быў адзін. І не хапала спакою ў маёй душы.

Невядома адкуль яна з'явілася.

Трохі большая за птушаня, з невялікай, акуратнай, як у галубі, галоўкаю, з вострай маленькай дзюбкаю, схваўшы лапкі ў пёркі, нетаропка махала шырокімі касматымі крыльцамі — запаволена несла цела ад зямлі ўгору: над яблынямі, над паветкаю.

У душы штосьці рэзка тарганаўся, калі ўгледзеў яе, — прэч, прэч паляцелі нуда і адчай! Як толькі пабачыў шэрыя з белымі палоскачкамі пёркі, растапыраныя крылы, даўно забытая чыстая радасць заклінула да астатку, захацелася закрычаць штосіль:

— Глядзіце, глядзіце... Якая прыгожая птушка!

Мо якраз гэтую птушку мы, дзеці, калісьці шукалі ў лесе? Мы тады заблудзілі, але так і не знайшлі ні яе, ні маленькіх птушанятак, якім хацелі чарвячкоў скарміць.

І от яна паявілася.

Невядома, адкуль, ды ведаў: гэта — тая самая чароўная птушка: таму мне, даросламу, прасякнутаму скепсісам і разумнасцю, хацелася крычаць: «Глядзіце, глядзіце...»

Хацелася падзяліцца радасцю з усім светам.

...Гэтак бывае у закаханых, якія шэпчуць адно адному: «Глядзі, як хораша вакол нас!»

Ад птушкі ва ўсе бакі струменіла такая радасць, што аж заходзілася сэрца.

Паволі-паволі птушка праплыла над яблынямі, нада мною і схавалася за плотам, дзе жылі Лэхалкі.

Лэхалка з раніцы да вечара лэхала па Жыціве і разносіла па хатах сваркі і плёткі, якія насліла ў прыполе чорнай доўгай спадніцы. Сваркі і плёткі былі каравыя, таму пальцы ў Лэхалкі былі чорныя, а твар — зямліста-шэры. І яшчэ Лэхалка штотраніцы сварылася са сваім мужам, — гэтак жа, як да самой поўначы сварыліся ў тэлевізары мужчыны, аж пена ў іх выступала з ратоў...

І на гэты раз, калі птушка паляцела ў яе двор, Лэхалка кляла мужа: «Каб цябе зямелька не наліла, каб цябе пранці з'елі...». Мабыць, з-за сваркі Лэхалка птушкі не ўгледзела, але сабака ў іх двары загаўкаў.

Мне стала балюча. Я збаяўся за птушку. Ухапіў палку і намеруўся бегчы ў двор Лэхалак, каб бараніць птушку, ды ўбачыў, як тая паднялася ўгору над дваром Лэхалак і закружыла ў вымытым дажджамі паветры — паволі-паволі, як пад вадою ўсё роўна.

Бязгучна птушка апусцілася на страху паветкі.

Яшчэ большая радасць заклінула мяне — аж задрожэлі вусны...

Невядома чаму, ды ведаў, што ўбачанае — сапраўдны цуд, і баяўся, што вось-вось птушка паплыве ад мяне і я зноўку застануся адзін.

І тады мяне агорне ноч...

І тут, як з-пад зямлі, з'явіліся дзеці: хлопчык і дзяўчынка, аднаго ўзросту, не больш чым пяці гадоў. Яны ўпырхнулі ў двор, і смялейшая, беленькая, дзелавіта спытала:

— Ты не бачыў птушку?

Як і ўсе дзеці, яна сказала мне «ты», і я не крыўдаваў, бо дзеці ведаюць тое, што дарослыя заблыліся, і таму смела гавораць каралям, што тыя — голенькія...

Я нічога не сказаў дзяўчыцы. Прыціснуў палец да вуснаў і вачыма паказаў на птушку.

Хлопчык і дзяўчынка не проста застылі — яны скамянелі з адкрытымі роцкамі. Здзіўленне і радасць апяклі іх не менш, чым мяне.

Нарэшце беленькая зрабіла невялічкі крок у бок паветкі. Дзяўчынка баялася напалохаць птушку. І, між тым, я адчуваў, што ёй надта хацелася дакра-

нуцца да птушкі. Мо нават — гэтага хочацца ўсім дзецям — ёй хацелася ўпэўніцца, што цуд — жывы...

Крок, другі...

І вось дзяўчынка ля паветкі. Але дацягнуцца да птушкі бялявенькая з жывымі блакітнымі васільковымі вочкамі не магла.

І тут надарыўся новы цуд: птушка саскочыла з паветкі на ніжнюю галінку яблыні. Усё, што адбывалася, было запаволенае, нерэальнае: і ўзмах махнатых крыльцаў, і першы дотык дзіцячых пальчыкаў да пёрака.

Раптам пачулася:

— Каа-ааа, каа-ааа...

Дзяўчынка сказала:

— Яна есці хоча. І піць...

Хлопчыка як хто венікам са двара змеў.

Зразумеў, што з гэтай хвіліны я тут — чужы, мне нельга падыходзіць да птушкі, толькі бялявенькая з васільковымі вочкамі і хлопчык маюць права даглядаць яе.

З разяўленым ротам у двор заляцела Лэхалка. Валасы на галаве ў яе былі ўскудлачаныя: ёй пастаянна не хапала часу... У прыполе Лэхалка несла сваркі і плёткі, якія звычайна раскідвала па Жыціве. Лэхалка тут жа залэхала:

— Ты не бачыў маю птушку? Яна толькі што ў маім двары была.

Лэхалка сказала пра птушку гэтак, быццам то была звычайная курыца...

Дзяўчынка скасавурылася на Лэхалку:

— Ідзі, ідзі адсюль, Лэхалка! Цяпер гэта наша птушка і мы яе нікому не аддадзем!

Прысаромленая, Лэхалка пайшла на вуліцу і высыпала з прыпола ў пясок сваркі і плёткі. А затым пасунулася па Жыціве і пачала казаць людзям пра дзіўную птушку, якая прыляцела немаведама адкуль і цяпер сядзіць на яблыні ў маім садку. Выслушаўшы навіну, жыцціўцы па адным-двое цягнуліся да майго двара. Як і дзеці, яны слупянелі, калі бачылі птушку.

І от жа, самае дзіўнае, птушка нічога незвычайнага не рабіла, але, як толькі жыцціўцы бачылі яе, у душах іхніх штосьці мянялася, яны іншымі вачыма глядзелі на свет. У адных трымцелі ад хвалявання вусны, у другіх нагортваліся слёзы, а трэція здзіўлена круцілі галавамі, не ў стане зразумець, што з імі адбываецца. Перашэптваліся між сабою:

— Няўжо такое можа быць?

— Адкуль яна мае такую сілу?

— Яна такая прыгожая, што глядзець боязна...

Апоўдні перад уваходам у мой двор сабраўся натоўп.

Тады птушка ўзмахнула крыламі і паплыла над яблынямі, над людзьмі.

— А-ах, — сказалі хорам усе, — якая прыгожая!

Але ў чым была прыгажосць птушкі, людзі не ведалі. Яна была гэтка ж, як і іншыя шэрыя птахі, мо нават і прыгажэйшыя меліся ў свеце, але людзі адчувалі, што менавіта яна — чароўная, самая незвычайная...

Зрабіўшы круг над натоўпам, птушка зноўку апусцілася на галінку яблыні, ля якой стаяла светленькая дзяўчынка з раскрытай далонькай. У далоньцы былі макавыя зярняткі, якія прынес хлопчык, там жа бялелі

камячкі слодычы, якую прынеслі на сваіх махнатых лапках пчоўкі з пахкіх кветак.

Пагалоска пра дзіўную птушку пакацілася не толькі па Жыціве, дакацілася яна і да Бярозава, і аж да самой сталіцы. Адусоль наехалі людзі, цэлая чарга выцягнулася перад маім дваром. З вуснаў у вусны перадавалі, што птушка лечыць ад розных хвароб, казалі, што той, хто пабываў каля птушкі, мякчэе душой, сем'і перастаюць сварыцца, дагэтуль бяздзетныя жанчыны заводзяць здаровых дзетак, дзеці пачынаюць слухацца бацькоў.

Рознае казалі...

Дайшла пагалоска і да высокага Начальніка.

У адзін дзень з Бярозава ў Жыціва цугам пацягнуліся бліскучыя легкавыя машыны. Спераду і ззаду шашы вылі і мігцелі мігалкамі машыны.

Дачакаліся... Людзі ў чарзе перашэптваліся, на горкім вопыце ведалі: нічым добрым прыезд Начальніка не скончыцца.

Як і ўсе начальнікі, гэты Начальнік панавёз з сабою меншых начальнікаў. Як толькі машыны спыніліся каля майго двара, меншыя начальнікі высыпалі з машын.

І толькі цяпер мы ўбачылі за асобнай машынаю на прычэпе вялікую залатую клетку.

Людзі скумекалі, для каго яе прывезлі.

— Ну, дзе тут ваша хвалёная птушка? — Начальнік без чаргі праразаў наструнены натоўп і падыбаў у агарод.

Народ прыціх.

Адна толькі бялявенькая дзяўчынка, якая карміла птушку, сказала:

— Не крычы, як тая Лэхалка! Не пужай нашу птушку!

Начальнік аж аслупянеў. Ён ніколі не чуў, каб яму казалі «ты».

Ацішэльы, Начальнік прамовіў:

— Я таксама гатовы даглядаць птушку. У мяне ёсць хлеб і булкі, якія ем толькі я, ёсць салодкае малако, якое п'ю толькі я. Я прывёз залатую клетку, у якой будзе жыць птушка.

— Вазьмі, — спакойна сказала дзяўчынка і раскрыла далоньку, на якой сядзела птушка.

Як толькі Начальнік працягнуў руку у бок птушкі, тая пырхнула і ўзляцела над яблыняй.

— А-а-ах! — выдыхнуў натоўп за спінай Начальніка. А болей ніхто ні слова не прамовіў.

Начальнік разгубіўся.

— Чаму так? — ці то ў дзяўчынку, ці то ў птушкі спытаў.

Нічога не адказала дзяўчынка. Нічога не прамовіла і птушка, якая зноўку апусцілася на далоньку дзяўчынікі.

Начальнік чамусьці сумеўся. Апусціўшы рукі, ён пачаў спавядацца перад птушкаю і дзяўчынкаю.

Вось, вось якую сілу мела птушка!

Бліскучыя чорныя машыны разварнуліся і пакацілі ў бок Бярозава. Апошняя на прычэпе везла залатую клетку. У яе паспелі ўбіцца крыкльвія папугайчыкі, якія гучна навыперадкі хвалілі Начальніка.

— Аа-ах, — зноўку ўздыхнуў народ, здзіўлены ўбачаным.

Стала птушка жывой гаючай іконаю.

Наблізіўшыся да яе, людзі гаварылі і гаварылі, выплэскавалі з сябе адзіноту, прасілі ў птушкі помачы. Тысячы, тысячы прыходзілі і прыязджалі да птушкі — толькі цяпер я адчуў, колькі нашчасных маецца на зямлі нашай.

Многія плакалі, хоць чаму — і самі не ведалі, многія прамаўлялі што словы іхнія, поўныя болю, — не гук пусты, не балаболістае «трындзенне», не... Паўшэптам, асцярожнымі словамі перамаўляліся яны між сабою, адракаючыся ад словаблуддзя, якім дагэтуль насычаліся ад тэлевізараў і смартфонаў.

Раз на дзень, у самы поўдзень, птушка падымалася з далонькі дзяўчынікі і рабіла круг над прыціхлым натоўпам. Людзі чакалі гэтых імгненняў — падымалі ўгору позіркі, і дружнае «а-а-ах» лунала над Жыцівам. Размяўшы крылы, птушка зноў садзілася на далонькі дзяўчынікі, дзе яе чакала макавае зерне і жоўтыя грудочки слодычы, якія працаўніцы пчоўкі прыносілі з лугавых і лясных кветак.

На трэці дзень, як з'ехаў начальнік, новая навала аб'явілася ў Жыціве. Адкуль ні вазьміся, панаехалі на машынах розныя вучоныя. Са скрынь і футаралаў яны павышчалі шматлікія прылады, блішчачыя пінцэты і скальпелі, біноклі, мікраскопы электронныя.

— Мы вывучаць птушку будзем, — заявілі яны. — Не можа такога быць, каб птушка без нашага тлумачэння людзей лячыла. Такой птушкі няма і быць не можа. У яе на лапках кольца ня-машака. Найперш мы яе акальчым і зарэгіструем за нумарам восемсот пятым.

І тут ужо народ абурываўся. Як Начальнік быў, які разумныя законы пісаў, людзі маўчалі, а тут дружна загалі:

— Гуу-ууу, гуу-ууу!.. — панеслася да вучоных з усіх бакоў. Дзеці сценкаю паўсталі перад вучонымі.

І тая разгубілася ад шматтысячнага гулу, ад позіркаў дзіцячых.

Селі вучоныя ў машыны, інструменты і прыборы свае запакавалі ў скрыні і футаралы, ды й пакінулі ў спакоі птушку.

Але ж на гэтым не скончылася — ўслед за вучонымі журналістамі панаехалі, рэпарцёры з фотаапаратамі і кінакамерамі. Яны мітусіліся ў двары, падбіралі па вуліцы сваркі і плёткі, якія Лэхалка з прыпола ў пясок высыпала, абмывалі іх — у сваіх кніжках, рэпартажах, розную лухту пісалі пра птушку. Вялікі вэрхал і крык узняўся ў свеце. Штодня яны крычалі, як і Лэхалка, сварыліся між сабою.

Тады птушка паднялася з далонькі дзяўчынкі і паляцела ад нас. Яна знікла над далёкім снім лесам, — мабыць, несусветны шум і словаблуддзе ёй абрыдлі, абрыдла мана, што яна, маўляў, з касмічнай чорнай дзіркі прыляцела, што яе ўвогуле ў прыродзе няма, а ёсць фікцыя, жывая галаграма, якую ў сакрэтнай лабараторыі вучоныя стварылі і на людзях выпрабавуюць, што яна з паралельнага сусвету сюды выпадкова трапіла...

Людзі прагналі журналістаў і ўсіх папарацы.

Заклапочаныя і напалоханыя, яны заціхлі, збаяліся, што птушка іх пакінула назаўсёды.

Пачалі шукаць старых людзей і прасіць, каб тыя пайшлі ў хаты, дзе печы з коцінамі былі, і каб там у задымленыя коміны гукаці пачалі:

— Птушка-а, вярніся да нас, птушка-а!..
Разам з дымам іх галасы несліся да самых аблокаў, і яшчэ вышэй, да наасферы разумнай — па ўсім свеце разносіліся іх галасы*.

Як рыбу ў вадзе, вецер прынёс птушку да Жыціва. Паволі-паволі птушка апусцілася на далоньку дзяўчынкі.

Людзі заплакалі ад шчасця і тут жа пусціліся ў скокі.

— Якія мы сталі шчаслівыя! — гэтак казалі яны.

На вуліцы, перад падворкам, вялікае свята ўсчалася. Людзі скакалі, спявалі песні, якія ўжо забываць пачалі. Немаведама адкуль сярод іх гарманіст паявіўся, на цымбалах нехта грукваў-выстукваў мелодыі, ад якіх ногі самі па сабе ў скокі пускalisя.

Сваркі і плёткі, якія журналісты і рэпарцёры не паспелі знайсці, Лэхалка ўсе да адной з пяску сабрала сабе ў прыпол і знесла на выган, дзе было балота топкае, дзе рознае лам'е валялася, куды непатрэбныя тэлевізары людзі выкідвалі. Там гэтыя сваркі і плёткі выкінула з прыпола рагатым і хвастатым, у якіх поўсць брудная і лычы свінны: «Наце вам, пешцеся, хоць падавціся...». Тыя ад радасці завішчэлі, завалтузіліся ў твані балотнай і новы вэрхал там распачаўся, яшчэ большы, чым дагэтуль усчынілі журналісты і рэпарцёры.

А наша Лэхалка вярнулася ў Жыціва, каравыя рукі вымыла, доўгую чорную спадніцу замяніла на сукенку бліскучую і ў скокі пусцілася, да радасных і шчаслівых людзей далучылася.

— Ой, я, малада, малада-малодзенька... — вот гэтак спявала Лэхалка і рукамі размахвала...

Жнівеньскія дні ўкараціліся. Туманы ацяжэлі. Гусцела пасля ночы раса — не знікала ажно да самага паўдня. Выспявалі яблыкі і з яшчэ больш гучным чмяканнем падалі ў траву, некаторыя з трэскам разбіваліся аб сукі і тады паказваліся чырвоныя спелыя зарняты. Птушкі чародамі знікалі ў нізкім захмараным небе. Часта церусіўся дробны макавы дождж.

Аднойчы ранкам дзяўчынка сказала:

— Сягоння птушка паляціць...
— Ах! — дружна выдыхнуў натоўп, які быў як у двары, так і на вуліцы. — Птушка, на каго ж ты нас пакінеш? Сярод нас яшчэ гэтулькі гаротных і няшчасных! Застанься, птушка!

— Яна паляціць у вырай, — пачала тлумачыць людзям бялявенькая дзяўчынка. — Там, у далёкіх краях, таксама шмат гаротных. Там войны грываць і кроў нявінная льецца. І толькі наша птушка можа суцешыць гаротных людзей. Не начальнікі разумныя, не ракеты-шмакеты, не журналісты, не вучоныя, якія бомбы жахлівыя робяць, а толькі наша птушка...

І тут мы заціхлі. Пагадзіліся: толькі наша птушка можа суцешыць растрывожаных гарам людзей.

Птушка паднялася ўгору, зрабіла развітальны круг над заплаканым натоўпам, над усім Жыцівам і гэтак жа, як і раней, ледзь-ледзь памахваючы касматымі крыльцамі, рыбінаю паплыла ў паветры, ветрам яе панесла ад нас у бок лесу.

Мы махалі рукамі. Мы плакалі і верылі, што пасля сцюдзёнай зімы птушка вернецца, як вяртаюцца пасля халадоў усе крылатыя.

*У народзе і дагэтуль застаўся рытуал: у адчайныя горкія хвіліны людзі клічуць цераз комін блізкіх па духу людзей. «А я цябе ў комін клікала». Кажуць, гэты абрад дапамагае.

Віктар Шніп

Балада Альгерда Абуховіча

Ізноўку дождж начны шуміць і ты не спіш

І, глядзячы ў акно на слупкія агні,
Жэневу ўспамінаеш, Вільню і Парыж,
І Каліноўскага на вараным кані.

У шафе кніжнай мыш шкрабецца і ўначы

Ты з ёй, галоднай, размаўляеш, як вар'ят,
І прапануеш у Італію ўцячы,
Каб вершы там пісаць і есці вінаград.

Але нікуды з роднай не ўцячэш зямлі,
Бо ты прывязаны крывёю да тых ніў,
Дзе васількі цвітуць, як і раней цвілі,
Калі яшчэ ты іх зусім і не любіў,

Як гэты дождж начны, што не дае заснуць
І вымывае, нібы золата, людзей
З адвечнай цемнаты, дзе кажаны лятуць
Не да святла, а ў кут, які за ўсе цямней.

І ты выходзіш з хаты, каб сустрэць
ізноў
Свой новы дзень, які ніколі не праспіш,
Бо ў ім жыве і будзе жыць святло й
любоў,

Як родны Слуцк, які не горшы за Парыж.

Балада Магдалены Радзівіл

Праз сотню год вярнулася дахаты,
У родны край, які любіла ты,
Які не стаў чужы, не стаў багаты,
Ды не збяднеў на рэкі і сады,
На сцезкі, на дарогі палявыя,
На дабрыню людскую і святло
Крыжоў сівых, і на лясы, дзе вые
Зімою воўк, бы плача, што прайшло
Тваё жыццё і ўжо яно ніколі
Больш не паўторыцца. Дваццаты век
Чырвонаю пчалаю знікне ў полі
І пылам застанеца на траве
І ў вершах, як у вечнасці, пазтаў,
Якіх аніла, як свой родны край,
Дзе сонца не заўсёды грэе летам,
Дзе для Паэзіі сапраўдны рай,
Але не для паэтаў...

І ты вярнулася, каб быць з людзьмі,
Што не забыліся, што ты была,
Нібы анёл над крыўскімі шляхамі,
Дзе да Свабоды Беларусь ішла...

Балада Юркі Лявоннага

Уладарыла ноч у двары.
Ты пісаў і чыталі сябры,
І суседзі чыталі, і мама:
«Кожны з нас на зямлі толькі госць:
Гэта — вечная радасць і драма...
Як па медных дратах тэлеграма —
Прамільгне і мая маладосць...»

Прамільгнула твая маладосць,
І жыццё прамільгнула таксама.
Толькі ты на зямлі не як госць
Быў і жыві, і застаўся, і драма
Засталася твая, як і вершы
Засталіся на роднай зямлі,
За якую не ў бітве памрэш ты,
А застрэляць цябе халуі.

Ты ідэш па сцяжыне, якая
Упіраецца ў ноч і ў сцяну.
І ўжо той, хто ў цябе тут страляе,
Сябе гэтым майструе труну,
Бо на свеце жыве ён як госць.

І ў яго ёсць таксама матуля.
Як у сэрца тваё ляціць куля,
Прамільгне і яго маладосць...

Балада Юлія Таўбіна

Мог стаць аптэкарам, як бацька быў,
І жыць нябедна доўгія гады.
А стаў паэтам, што вясну любіў,
Калі кіпелі вершамі сады,
І рыфмы, нібы пчолы, ля цябе
Ляталі і прасіліся — злаві.
І ў сэрцы месца не было журбе,
І жоўці месца не было ў крыві.

Вясна прайшла. І лета — без цяпла.
І восень раскудзеліла дажджы.
І за табою смерць, як ноч, сышла
З чырвонай зоркі, вострай, як нажы.
І ты не адварнуўся, не сказаў:
«Пакіньце жыць, яшчэ я малады!»
І грывнуў стрэл, і ты, як верш, упаў
На мокрыя крывавыя лісты...

Балада Дзмітрыя Смольскага

Паміж зямлёй і небам музыка крыляла,
І ты пачуў яе, і ты яе злавіў,
Каб тут яна сівай легендаю гучала
Для тых, каго ты любіш і каго любіў.

І загучала, і гучыць над божым светам,
Дзе мы з табой жылі, жывём і будзем
жыць.
І ты праз восеньскі агонь ідзеш
з Паэтам,
І ў кожным вашым кроку Беларусь
гучыць.

І больш між нас нікому не парваць
сцяжыны,
Як струны скрытак, дзе затоена
святло,
З якога пачыналася жыццё Айчыны
І без якой тут нас ніколі б не было.

І музыка прыходзіла ў твой свет
вялікі,
Ты цалаваў яе і вечнаю рабіў.
Цяпер яна ідзе праз цішыню і крыкі
Да тых, каго ты любіш і каго любіў.

Зноў дзень прыйшоў. Пара ісці шукаць
Прыгоды, а яны прыходзяць самі.
Вароны пад маім акном сядзяць,
Як сінякі ў суседа пад вачамі.

І я гляджу, нібыта кот, з акна
На п'янага крыклівага суседа.
І сонца сёння плямай ад віна
У небе, па якім гуляла лета
З маланкай і дажджом, і чорны свет
Рабіўся каляровы і ішчаслівы.
І да дзяўчыны прыставаў паэт,
Казаў: «Я сталы аўтар
«Нашай Нівы!»»

І двор мой напайняўся, як вадой
Стары басейн, шумлівымі людзьмі.
І дзень прабег, як мыш, перада мною
І ў поўні знік, бы ў дзюрыцы
над дзвярамі...

распытання семкі на асфальце
а сонца як сланечнік што Ван Гог
намаляваў на снім небе пальцам
намаляваў і твор адобрыў Бог
і сонца свеціць нам нібы сланечнік
які цвіце і летам і зімой
і я іду па свеце і заплечнік
заўсёды нібы горб цяпер са мною
у ім нашу алоўкі і паперу
хачу нібы Ван Гог намаляваць
сланечнік белы, у які я веру
прашу за мной чаргі не занімаць
да сонца што сланечнікам Ван Гога
зноў вечарам прыляжа на траве
каб папазіраваць крыху для Бога
і для Ван Гога што між нас жыве

у вечнасці губляюцца сцяжыны
а вечнасць наша — пыльная трава
ды сонца не знікае над Айчынай
яно як бога залатога галава
і ты ідзеш услед за ўласным ценем
які нібы сцяжына прад табой

і як пажар сусветны лес асенні
вятрамі тушыцца нібы вадой
і любіш ты адвечную самоту
што ў прыдарожных дрэвах і крыжах
па-над якімі птушкі як лістота
лятаюць і знікаюць у вяхах
куды ідзём трымаючыся мэты
што часам і не вартая граша
мы ўсе вандроўнікі і ўсе паэты
і кожны лічыць што яго душа
да Бога даляціць і скажа Богу
што ты адзін хто варты каб ізноў
прайсці па свеце вечную дарогу
праз веру праз надзею праз любоў
дзе ў вечнасці губляюцца сцяжыны
а вечнасць наша — пыльная трава
дзе палымнеюць восенню асіны
дзе кружыцца ад сонца галава

пасля дажджу начнога як пасля патопу
над мокраю зямлёю сонца не ўзышло
не асяяла пачарнелую Еўропу
і чорным быў усход як ворана крыло
і ты як Ной ішоў па горадзе ў якога
каля Траецкага ў рацэ стайць каўчэг
а на каўчэгу ўжо няма даўно нікога
з яго ўсе паўцякалі ў пошуках уцех
хаця яны маглі і далей на каўчэгу
жыць як жылі па парах і не сумаваць
і за камп'ютарам смактаць жаваць
«Анегу»

і чорным «Лідскім» півам млява
запіваць

пасля дажджу начнога як
пасля патопу
але ты ўбачыў неба белае як тынк
і дзеўку палюбіў з Нямігі Пенелопу
і голубам ляцеў яе над Мінскам крык

усё, што створана было са снегу,
растане і сплые ў нябыт з вадой
і снежку кіне той, хто жыў без грэху
у самых грэшных тут — мяне з табой

і трэсне лёд пад нашымі нагамі
які неба, у якім працнецца гром
калі зусцеюць хмары па-над намі
і сто маланак выбухнуць святлом

і ўсё, што створана было для смеху,
растане і сплые ў нябыт з вадой
і пашкадуе я, што не паехаў
куды? не знаю... ценем за табой

Даўно памерлы свет яшчэ жыве
У пыле тэатральным і парфуме.
І, як бялее ізраэль на траве,
На галаве парыж, набыты ў ЦУМе,
Бяле ў маладзенькага акцёра.
І сцэна, нібы плаха, на якой
Яшчэ лілася кроў людская ўчора,
Цяпер паліта з чайніка вадой,
Каб пыл не залятаў у святлацены,
Дзе ажывае час, што сплыў даўно.
І, як віно, ты п'еш кампот на сцэне,
Каб ніць пасля сапраўднае віно.

у чорнай вадзе незямнога начнога патопу
вялікая поўня, нібы з пенапласту, плыве
над жоўтай, як воўчыя вочы,
прыціхлай Еўропай
дзе межы й старыя акопы схаваны
ў траве

у полі сланечнік, нібы на карціне
Ван Гога
стайць адзінокі ля сцезкі, якая вядзе
магчыма не толькі да Рыма, а прама
да Бога
па полі, па лесе, па чыстай і мутнай
вадзе

пад небам, якое, як купал адзінага Храма
дзе нам век маліцца і ішчасія, і волю
спазнаць
дзе ў кожнага з нас ёсць найлепшая
добрая мама
але ёй пра гэта не ўсе мы ўспяваем
сказаць

і ты адзінокі, як гэты сланечнік,
што ў полі
на поўню глядзіш і спакойна, як воін,
ідзеш
праз чорны патоп, што не стане
сусветным ніколі
бо ты не дасі яму выйсці з дазволенах
меж

Бясстрашны летуценнік з Мядоцчыны

«З чаго твой панцыр,
чарапах?» —
Я спытаў і атрымаў адказ:
«Ён з перажытага мной страху,
Брані няма мацнейшай за яго».
Халіф

Герой майго апаведу ніколі і нічога ў жыцці не баяўся. Бо ведаў мэту свайго прыходу на родную зямлю. Бо меў трывалыя каранні роду. Нарадзіўся ён 25 сакавіка, 1905 года. Але роўна праз 52 гады менавіта гэты сакавіцкі дзень стане ў жыцці Браніслава Ржавуцкага важным і этапным.

А пакуль было яшчэ дзяцінства ў вёсачцы Добрыцкае, што ўзбралася на горку і расцягнулася ўздоўж невялікай, але вельмі бурлівай у часы паводак рэчкі Мужанкі. Крыху пазней з арцеллю хлапчукоў зімой бегаў маленькі Бронік у Мядоцкую школу, пабудаваную мясцовымі цеслярамі Антонам Палонікам і Іванам Раманоўскім у 1911 годзе. І зараз я часам прыглядаюся да вялікай, 118-гадовай, у нечым сакральнай хаты-школы, бо яна захавалася і суседнічае з маёй сядзібай. Бо яна, як мне думаецца, помніць усё яшчэ хлапчука Браніслава Ржавуцкага і яго ўжо слаўтага па тым часе настаўніка Нікана Мамантавіча Сіўко, сакурсніка Якуба Коласа па Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Значна пазней, калі стане дарослым, калі да яго вучні будуць звяртацца паважліва: «Браніслаў Андрэвіч», ён даведаецца, што жонка любімага настаўніка Надзея Іванаўна Сіўко — аўтарка беларускага «Буквара». Дарэчы, па тым «Буквары» беларускія дзеткі будуць вучыць родную мову з 1928 па 1968 год. Будзе таксама Бронька з цікаўнасцю паглядаць на жвавага і актыўнага трэцякласніка Хведзьку Касцюковіча, хлопчыка з вёскі Боркі. Бо ў сталым жыцці адбудуцца ў яго сустрэчы з доктарам сельскагаспадарчых навук, прафесарам, рэктарам Мінскага лесатэхнічнага інстытута Хведарам Трахімавічам Касцюковічам.

Помніць яна, наша старая школа, і вершы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, якія мілагучна і з любоўю чытаў па памяці ў цішыні класа сінявокі і дапытлівы Бронька Андрэў. Невыпадковым потым было рашэнне паступіць вучыцца ў Барысаўскі педагагічны тэхнікум.

Зусім нядаўна, у студзеньскім нумары газеты «Гоман Барысаўшчыны» за 2019 год, у артыкуле слаўтага ў Барысаве настаўніка, дырэктара школы, унучатага пляменніка Якуба Коласа, Івана Юр'евіча Белага я прачытаў успамін пра навучэнца Браніслава Ржавуцкага, як той дэкламуе свае вершы на пасяджэнні літаратурнага аб'яднання.

Пасля заканчэння тэхнікума Браніслаў Ржавуцкі працуе ў школах Гомельшчыны, а потым паступае ў Магілёўскі педагагічны інстытут. З сакавіка 1940 па чэрвень 1941 года ён дырэктар польскай сярэдняй школы імя А. Міцкевіча ў Баранавічах.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Браніслаў Ржавуцкі прадамынструе сваё бясстрашнасць: ён узначальвае дыверсійную партызанскую групу «Барыс». Праўда, тады ў дакументах змянілі яго прозвішча на Ржэўскі, якое і засталася з Браніславам Андрэвічам потым на ўсё жыццё. У партызанскі перыяд дзейнасці ён таксама рэдагуе новамышчанскую газету «Перамога». Якраз тады здараецца сустрэча з беларускім пісьменнікам Янкам Брылем, які таксама быў рэдактарам, толькі ўжо другой партызанскай газеты ў Налібоцкай пушчы. Янка Брыль пісаў: «Адтуль, з пушчы, гуцьць часамі ў маёй памяці яго захоплены голас, калі ён дэкламуе купалавы радкі...»

Браніслаў Ржавуцкі падчас зняволення ў ГУЛАГу.

Калі пасля вайны Браніслаў Андрэвіч з Баранавічаў (там ён працаваў выкладчыкам і загадчыкам кафедры ў інстытуце) прыязджаў у Мінск, то абавязкова спыняўся ў Янкі Брыля. Размовы пра стан беларускай мовы, пра літаратурныя творы доўжыліся далёка за поўнач. А ў 1952 годзе, калі Ржэўскі абараняў кандыдацкую работу па творчасці Максіма Танка, Янка Брыль нават выступаў на вучоным савеце са сваёй ацэнкай навуковай працы сябра.

Браніслаў Ржавуцкі з дачкой Геняй і сынам Мечыславам.

Янка Брыль яшчэ ўспамінаў, што Браніслаў быў вельмі добры і даверлівы. Любіў і не баяўся гаварыць праўду. Ён мог раскрыцца перад кожным. Бо наіўна, а можа, і з гумарам, думаў, што і дрэнныя людзі маюць заўсёды шанц усвядоміць свае памылкі і папрасіць прабачэння. Але глыбока, ой як глыбока, памыляўся герой майго апаведу.

Упэўніўся ён у гэтым ужо ў Гародні, куды ў 1955 годзе «прыязміўся» працаваць і жыць. Адночы ў рабочым кабінце ён прачытаў свой ліст у абарону беларускай мовы аднаму такому «нібыта шчыраму беларусу». Пасля гэтага схаваў аркуш туды, адкуль узяў, — пад мармуровы цяжкі прыбор на рабочым сталі. У лісце тым пісалася, што «нават на шматлюдным пахаванні Якуба Коласа ў 1956 годзе галоўны ідэолаг БССР Цімох Гарбуноў афіцыйны жаль агучваў з урадавай трыбуны па паперцы ды па-руску, паныла паўтараючы: «Наш дорогой Константин Михайлович Якубколос...».

Калі Браніслава Ржэўскага потым арыштоўвалі, то нават і ператрусу не рабілі: проста падышлі да стала, паднялі той мармуровы прыбор і забралі ліст. Пра арышт Браніслава

Андрэвіча ў 1957 годзе нават занатаваў у сваім дзённіку народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў: «У 40-я гады... (насамрэч гэта было ў 50-я гады. — У. Л.) у Гародні арыштавалі дацэнта педінстытута Ржэўскага, за нацыяналізм. Пасля, казалі, кадэбісты абураліся: усё выдаў, ва ўсім прызнаўся. Пры вобыску не знайшлі нейкіх кніжак, ды ён на допыце сказаў, дзе хаваў: у куратніку. Таму, хто рабіў вобыск, нагарэла. Як было не абурацца — гэтак падвёў нацыяналіст!».

Ну, а далей былі допыты, краты, нары. Камедыя суда. І вельмі горкі парадокс хрушчоўскай адлігі: калі ўсе пасля асуджэння культу асобы Сталіна вярталіся з лагераў, туды, у Дубраўлаг Мардовіі, на сем гадоў везлі майго земляка, самага, можа, шчырага — без двухосся — беларуса Браніслава Ржэўскага. А перад гэтым сам прысуд зачытваўся 25 сакавіка 1957 года, якраз у яго 52-гі год нараджэння.

Але і там Браніслаў Андрэвіч заставаўся бясстрашны. І такі ж добры, лагодны і спагадлівы. Працаваў у лагернай бібліятэцы, што налічвала 22 тысячы тамоў. Праводзіў абмеркаванні кніг, нават умудрыўся прапагандаваць творы свайго даўняга сябра Янкі Брыля.

сваё працуе трактарыстам і наладчыкам у саўгасе, заўсёды мае вялікую цікаўнасць да роднага слова і карыстаецца ім штодзённа. Больш за тое, чытае беларускія кнігі, вельмі любіць слухаць перадачы пра паэта Рыгора Барадуліна і іншых беларускіх пісьменнікаў. Таксама многа ўспамінае з непадробным гонарам пра свайго незвычайнага дзядзьку. Расказвае, як восенню 1980 года разам з сынам, дачкою і дастойнымі сябрамі праводзіў у апошні шлях Браніслава Ржэўскага. Альгерд Іпалітавіч ахвотна перадаў з уласнага архіва фотаздымкі свайго роднага дзядзькі Броні.

Хачу аднавіць у памяці вельмі цікавы 1989 год. Той год, калі да нас у Мядоцкую школу прыехалі ў госці спачатку Рыгор Барадулін, а потым і Ніл Гілевіч. Якія гэта былі тады шчаслівыя дні ў жыцці вучняў, настаўнікаў і бацькоў школы, дзе тады я працаваў дырэктарам! У тым жа 1989 годзе, у чэрвені, я таксама прыехаў на першы з'езд Таварыства беларускай мовы ў Мінску. Дзень той быў у маім жыцці яркі і надзвычайны. Я памятаю, як на сцэну Дома літаратара выйшаў гарадзенскі настаўнік Алесь Белакоз. З якою любоўю і натхненнем ён прамаўляў словы вернасці роднай мове! Бо сваё жыццё ён прысвяціў нашай любімай Беларусі. У перапынку я змог падысці да Алесь Мікалаевіча. «Адкуль вы, малады чалавек?» — пры знаёмстве ён запытаў у мяне. «З Барысаўскага раёна, з вёскі Мётча» — адказаў я. «Слухайце, — з усхваляваным словам звярнуўся да мяне Белакоз, — там побач няма ў вас вёскі Добрыцкае?». «Ёсць вёсачка Добрыцкае, — адказаў я і дадаў: — Там жыве і працуе ў нашай школе цудоўная настаўніца, аматарка нашай любімай мовы Аліна Ржавуцкая». «Ржавуцкая?» — прамовіў у нейкім пыталым задуменні Алесь Мікалаевіч. «Справа ў тым, што маім любімым выкладчыкам педінстытута быў Браніслаў Андрэвіч Ржэўскі і я дакладна помню, як ён раскаваў, што нарадзіўся ў вёсцы Добрыцкае ля рэчкі, здаецца, Мужанкі».

Мы тады абодва задавалі сабе пытанні. Я думаў пра тое, чаму мая такая добрая і, можа, самая лепшая настаўніца ў нашай Мядоцкай школе вельмі мала раскавала пра свайго такога знакамітага сваяка. Ён жа, Алесь Белакоз, магчыма, да канца яшчэ не верыў у тое, што можна было на з'ездзе свабодна гаварыць пра тое, за што раней саджалі на сем гадоў у турму. А яшчэ, магчыма, Алесь Мікалаевіч успамінаў, як пасля мардоўскага ГУЛАГа была калегі Браніслава Ржэўскага, калі сустракалі яго ў Гародні, адразу пераходзілі на другі бок вуліцы. Вельмі ўжо баяліся вітацца з ім — такім лагодным, даверлівым, свабодным, шчырым. Бо, як яшчэ ўспамінаў Янка Брыль, пасля абароны кандыдацкай дысертацыі ў тым памятным 1952 годзе Браніслаў Ржэўскі на кватэры свайго сябра, прафесара Міхася Рыгоровіча Ларчанкі, праспяваў заліхвацкі прыпеўкі, а таксама не толькі станцаваў, але і па-сапраўднаму «адмяцеліў» беларускую польку ў пары з жонкай гаспадары.

Чым болей я ўглядаюся ў гады і бачу там свайго дарагога земляка, тым усё больш упэўніваюся ў думцы, што галоўнай героіні апавесці Уладзіміра Караткевіча «Ладдзя Распачы» Гервасій Выліваха — гэта ў тым ліку і герой майго апаведу. Гервасій Выліваха гуляў з лёсам у шахматы і перамог яго, бо меў за правіла: «Рабі нечаканае, рабі, як не бывае, рабі, як не робіць ніхто — тады пераможаш». Браніслаў Ржэўскі перамог страх і сваім прыкладам вучыць нас усіх як мага хутчэй пазбавіцца страху, а не заставацца на стагоддзі чарапахамі.

Уладзімір ЛАЙКОЎ

Дзе жыве «княгіня»?

Як называлі маладую, хто ствараў для яе вянок і іншыя шлюбныя традыцыі

Асобнае месца ў абрадавай спадчыне беларусаў займаюць вясельныя традыцыі. Каб адрадыць унікальныя абрады, Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці па ініцыятыве аддзела традыцыйнага мастацтва абвясціў 2019-ы Годам вясельнай абраднасці. З гэтай нагоды асабліва ўвага ўдзяляецца традыцыйнаму вяселлю і звязаным з ім фальклорам ды звычаям.

Вяселле — пераломны момант у жыцці, дзяўчыну чакае пераезд у іншую хату, амаль што ў іншы свет. Менавіта гэты цэневы бок замужжа і ўвасабляецца ў абавязковыя абрады галашэння. Дзяўчына аплаквае страчанае і рыхтуецца да пераходу ў нязвыклы асяродак. І цікава, і страшна нявесце, бо яна яшчэ не ведае, як паставіцца да яе сваякроўка, ці будзе любіць нарочны (мы павінны памятаць, што раней лёс маладых у большасці выпадкаў вырашалі іх бацькі, ацэньваючы матэрыяльную забяспечанасць кандыдатаў на шлюб).

Гэтая ацэнка пачыналася з перадвясельнага перыяду — сватання і аглядаў. У розных частках Міншчыны такія абрады праходзілі з нязначнымі адрозненнямі. Часцей сватацца да нявесты разам з хлопцам адпраўляліся родныя і хросныя бацькі і жанаты брат (напрыклад, як у в. Каменцы на Вілейшчыне) ці сват са сваёй жонкай (з ліку добрых сяброў, але чужых людзей — в. Зароўе Крупскага раёна), хросны або родны бацька і старэйшы жанаты брат або родны дзядзька (в. Пласток Любанскага).

В. Старыя Гэбы, Мядзельскі раён, 1959 г.

Калі ж у аглядах не было неабходнасці, удалае сватаўства адразу перарастала ў заручыны ці запоіны. У некаторых мясцінах гэтую частку вяселля называлі «ўгаворы» (в. Мазалі Маладзечанскага раёна) ці «лады» (в. Пласток Любанскага). Падчас заручын вырашалася пытанне аб падарунках з боку дзяўчыны для радні маладога (дарэчы, вельмі значны момант, бо важна было нікога не забыць і тым самым міжволі не паркідзіць). Падчас заручын упершыню пачыналі гучаць асаблівыя вясельныя песні.

Вяселле ў вёсцы Буйкі, Мядзельскі раён.

Нельга не ўспомніць яшчэ адну адметнасць традыцыйнага вяселля Цэнтральнай Беларусі — сціплую вечарыну напярэдадні святкавання. Падчас вчорак ствараўся шлюбны вянок, які меў сакральнае значэнне як для маладой, так і для ўсіх прысутных незамужніх дзяўчат. Аднак выраб вянка не ўсюды давяралі сяброўкам нявесты. Гэтым маглі займацца і «ўмелья людзі» (в. Зароўе Крупскага раёна) ці ўвогуле вянок, як і «вэлян» (фату), маглі купіць (в. Ванелевічы Капыльскага). Дарэчы, у абраднасці дзявочніка шмат лакальных асаблівасцяў (час правядзення, колькасць і склад удзельнікаў, спосаб вырабу і інш.) — у залежнасці ад традыцый канкрэтнай вёскі.

Асобная роля ў перадвясельны і ўласна вясельны перыяды адводзілася караваю. Яго стварэнне — сапраўдная таемнасць для ўсіх удзельнікаў. У залежнасці ад таго, у які дзень тыдня ў пэўнай мясцовасці было прынята пачынаць вяселле, каравай пяклі ў чацвер, пятніцу ці суботу. Аднак у Цэнтральным рэгіёне выпяканне каравая не разгортвалася ў падзею такога размаху, як на тым жа Палессі. Толькі ў паўднёвых рэгіёнах Міншчыны характар каравайнай цырымоніі набліжаўся да палескай традыцыі, што адлюстравана ў большай колькасці каравайных песень.

Пасля шматлікіх прыгатаванняў пачыналася самае цікавае: вяселле, якое ладзіліся ў любую пару года, за выключэннем пастоў, і магло доўжыцца ад двух да чатырох дзён у залежнасці ад заможнасці тых, хто яго спраўляў. У той частцы Міншчыны, дзе пераважала назва

«вяселле», маладых людзей, што бралі шлюб, як правіла, называлі «малады» і «маладая», у другой частцы — «жаніх» і «нявеста». А вось у в. Ямінск Любанскага раёна захавалася цікавая старажытная назва маладой — «княгіня».

Напрыканцы вяселля ў многіх мясцінах адбываўся абрад змены галаўнога ўбору маладой, які сімвалізаваў пераход у іншы статус: здымалі вясельны вянок і павязвалі на галаву хустку. Потым вяселле працягвалася, а сімвалам яго заканчэння з'яўлялася падача на стол апошняй стравы — капусты. Але ў большасці выпадкаў паказчыкам заканчэння вяселля выступалі спецыяльныя песні (жартоўныя або з выказваннем падзякі гаспадарам).

У межах Года вясельнай абраднасці ўстаноўны культуры вобласці ладзяць экспедыцыйныя даследаванні па ўзнаўленні вясельных касцюмаў, вядуць запіс абрадаў і збор фотаздымкаў. Пасля заканчэння праекта плануецца правесці дэфіле ў традыцыйных вясельных строях на галоўнай пляцоўцы абласнога свята народных мастацкіх рамёстваў «Слуцкія паясы», дзе кожны раён прадставіць маладую пару ў вясельным этнаграфічным ці рэканструяваным строі да 1960 года. На абласным фэсце «Фальклорная талака» і на абласным фестывалі-кірмашы «Дажынкi-2019» у Барысаве мяркуецца зладзіць выстаўкі народных вясельных строяў. У праграму выступленняў фальклорных калектываў будучы ўключаныя песні пра каханне і песні вясельных абрадаў з рэгіянальнымі асаблівасцямі.

Вольга ХАЧКОВА

кніжная паліца

На вяселле ў Салава

Можна падавацца, што кнігі, напісаныя зацятымі даследчыкамі гісторыі сваёй роднай мясцовасці, могуць быць цікавыя адно тым, хто ў гэтай жа мясцовасці жыве. Але гэта не зусім так. Вось, напрыклад, кніга Зінаіды Сяргейчык настаўніцы з Драгічыншчыны, «Жыццё працягваецца» змяшчае шмат цікавага матэрыялу для даследчыка фальклору.

Асаблівую ўвагу ў гэтым выданні аўтарка ўдзяляе вясельнаму абраду, прыводзіць тэксты песень, што выконваюцца падчас вяселля, а таксама занатоўвае адметныя рытуальныя моманты. Так, яна адзначае, што ў чацвер перад вяселлем варта было справіць сваты, або запоіны, у доме маладой. Малады з бацькамі і сваякомі (чалавек 10—15) ехалі ў дом да маладой. Яна таксама запрашала сваякоў. У час размовы вырашалі, як праводзіць вяселле, колькі сватоў пасылаць, колькі падарункаў маладая мусіць падарыць сям'і жаніха.

Адметна, што ў канцы сватоў бацька маладой дае ёй пустую бутэльку, куды яна павінна насыпаць зерня. З гэтай бутэлькай госці маладога едуць дадому. Потым маці жаніха, заехаўшы ў свой двор, рассыпае зерне па двары і вакол дома, а таксама ў хаце — каб жыццё з нявесткай было мірнае. Калі ж пасля вяселля малады будзе жыць дома ў жонкі, то бутэльку з зернем яго маці не бярэ — каб усё добрае, усё багацце заставалася ў доме маладой.

Захаваўся тут і адметны каравайны абрад. На вяселле зазвычай пякуць два караваі: адзін у маладой, другі ў маладога. Пякуць у суботу, напярэдадні самога вяселля, а ўпрыгожваюць у дзень свята, у нядзелю. Каравайніц павінна быць тры. Гэта як дзяўчаты, так і жанчыны, але ёсць абавязковыя патрабаванні: у жанчын павінен быць лад у сямейным жыцці, яны не ўдовы і не выходзілі другі раз замуж. Каравайніцамі могуць быць і не сваякі. Дарэчы, у вясельны каравай соль не дадаюць, каб жыццё маладых не было салёнае. Упрыгожваць яго могуць толькі пяць чалавек. А выносіць на само вяселле зазвычай брат маладой.

Цікавы і звычай запрашаць на вяселле: тут гэта могуць рабіць адно бацька, маці, брат ці сястра маладой. Разам з вусным запрашэннем, паведамленнем часу і месца яны павінны перадаць кавалачак хлеба. Адзваць маладую пачыналі толькі тады, калі жаніх ужо прыехаў (ён жа мог і не прыехаць!). Яна і за святочны стол да гэтага моманту не сядала. Касу маладой расплятаў брат. Хустку і стужку, што былі на касе, ён кідаў на печ, каб яго сястра не сумавала пра дзівочае жыццё. Пасля фату на галаву нявесты ўскладала яе маці.

У даўнейшыя часы, адзначае аўтарка, сукенка маладой была вельмі доўгая, з доўгімі рукавамі. І фата — таксама доўгая. А малады заўсёды ў чорным касцюме і белай кашулі.

Многія з гэтых звычаяў на Палессі выконваюцца і сёння.

Марына ВЕСЯЛУХА

сцяжынамі памяці

Да неба...

Уліку галоўных рэдактараў штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», чые прозвішчы стаяць напрыканцы кожнага нумара, ёсць і прозвішча Алеся Пісьмянкова. На жаль, ягоны жыццёвы век аказаўся даволі кароткі: сэрца паэта спынілася 23 красавіка 2004 года, калі Алесю Уладзіміравічу споўнілася толькі сорок сем.

Але жывуць яго вершы, жыве памяць сяброў. Пацвярджэннем таму — і прымеркаваная да 15-годдзя з дня заўчаснай і даволі нечаканай смерці паэта кніга ўспамінаў сяброў «Да неба звернуты мой голас», пра якую наш штотыднёвік ужо распавядаў на сваіх старонках. Гэтай вясной адбыліся яе прэзентацыі ў Доме дружбы, Радашковіцкай сярэдняй школе Маладзечанскага раёна і СШ № 26 г. Мінска, Мікашэвіцкай гімназіі імя Уладзіміра Нядзведскага Лунінецкага раёна і сталічнай дзіцячай бібліятэцы № 16.

А зусім нядаўна падобнае мерапрыемства адбылося ў Лапіцкай сярэдняй школе Асіповіцкага раёна, якую ўжо 33 гады ўзначальвае малодшы брат пісьменніка Мікалай. Сюды завіталі ўкладальнікі і аўтары кнігі Навум Гальпяровіч і Анатоль Экаў, паэт Георгій Ліхтаровіч і згаданая ўжо вышэй Людміла Несцяровіч. Яны падзяліліся ўспамінамі пра свайго сябра, а іх уважлівымі слухачамі былі не толькі мясцовыя вучні і настаўнікі, але і школьнікі і педагогі з вёсак, прылеглых да Лапічаў.

Мікіта БЯРНАЦКІ

фэст

Паэзія пад шатамі дрэў

Гасцей з Беларусі прымаў сёлета Усеўкраінскі літаратурна-мастацкі фестываль «Бідэнка-фэст» у мястэчку Ставішча Кіеўскай вобласці. Свята праводзіцца ў гонар выбітнага паэта і перакладчыка Міколы Бідэнкі (1951—2016), аўтара шматлікіх паэтычных кніг, лаўрэата прэміі імя Васіля Сіманенкі.

Верлібры Міколы Бідэнкі — гэта яскравы прыклад інтэлектуальнай паэзіі будучыні, яны ўражваюць глабальным успрыманнем свету, іранічнасцю і афарыстычнасцю, глыбокім пранікненнем у сутнасць быцця. Складаныя жыццёвыя абставіны не перашкодзілі паэту паказаць прыклад нязломнай сілы духу і бязмежнай любові да Радзімы. Сябры, калегі, землякі вырашылі штогод ушаноўваць памяць пісьменніка

маштабным святкам паэзіі, музыкі і мастацтва, які збірае творцаў з усіх куткоў Украіны і не толькі.

Нашу краіну на фэсце сёлета прадстаўлялі літаратары Таццяна Будовіч, Мікола Адам, Янка Лайкоў, Павел Астравух, паэтэса і бард Марына Помаз-Лайкова. Пад шатамі векавечных дрэў адбыліся выступленні ўкраінскіх паэтаў і музыкаў, сярод якіх — Марыя Вайно, Аляксандр Букацюк, Віктар Шупер, Мікола Антошчак ды іншыя.

Таксама падчас фэсту былі ўзнагароджаны лаўрэаты ў намінацыях «Аўтарская паэзія» і «Пераклад». У апошняй пераможцам стаў Мікола Адам, які пераклаў вершы Міколы Бідэнкі на беларускую мову.

Іван ПЛЁСАЎ

Алена РУСАКЕВІЧ

мастацкія практыкі

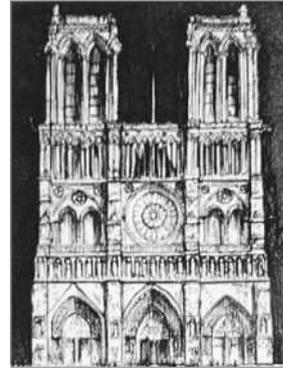
Што ў тэхнічным арсенале?

Напрыканцы мая ў Мінску пачаўся II Міжнародны фестываль мастацтва «Арт-Мінск». У межах гэтага фестывалю на цэнтральнай пляцоўцы ў Палацы мастацтва прадстаўлена маштабная экспазіцыя, дзе можна ўбачыць творы аўтараў розных пакаленняў, якія раскрываюць самыя розныя тэмы. І, нягледзячы на тое, што большую частку экспазіцыі займаюць жывапісныя работы ў тэхніцы алейнага жывапісу, давядзецца ўбачыць і мноства твораў, выкананых пры дапамозе больш наватарскіх метадаў. Спынімся на некаторых, якія вылучаліся на фоне іншых экспанатаў.

Звяртаючыся да тэхнічных навацый у галіне выяўленчага мастацтва, хочацца адзначыць работы Рамана Стрыгі «Гісторыя адной плямы I» і «Гісторыя адной плямы II». Мастак адзін з нешматлікіх фатографістаў у свеце, хто займаецца фотадрукамі на металічнай пласціне. Нягледзячы на тое, што гэты прыём не

новы і сёння шырока выкарыстоўваецца ў дызайне, сустрэць у сучасных выставачных прасторах яго даводзіцца нячаста. Мастак умела абыгрывае гэты метада, ствараючы ў сваіх работах асаблівае свячэнне і напаўняючы іх загадкавым і меланхолічным настроём.

Своеасаблівае гучанне ў экспазіцыі набыла графіка Арлена Кашкурэвіча (твор 1969 г.): «Нотр-Дам ноччу» экспануецца побач з прайгравальнікам, які трансліюе песні Эдзіт Піяф. Гэты мастак прыём заслужоўвае ўвагі, паколькі простае і лаканічнае раскрыццё актуальнай тэмы пры дапамозе памяшчэння ў новы кантэкст аб'ектаў мінулага стагоддзя паграбуе шмат майстэрства.

«Нотр-Дам ноччу».

Асаблівую ўвагу гледачоў на выстаўцы прыцягнула работа групы 605 «Мастацтва скончылася». Нягледзячы на сваю падкрэсленую правакатыўнасць і выразнае візуальнае ўвасабленне, яна з'яўляецца толькі прэтэнцыёзнай адсылкай да творчасці Марсэля Дзюшана. Гэтая работа далёкая як ад метаіроніі, якая ўласціва постмадэрнісцкім творам, так і ад канцэптуальнага мастацтва, паколькі даносіць да гледача тую ж самую думку, што і першакрыніца.

Варта адзначыць таксама твор Уладзіміра Кандрусевіча «Flip Flap», які спалучае адначасова тэхніку алейнага жывапісу і анімацыі. У гэтай рабоце цікавы не толькі яе тэхнічны бок, але і візуальнае ўвасабленне. Глыбіня аўтарскай задумкі падштурхоўвае да развагаў, а кантраст дынамічнай і статычнай выявы дазваляе паглыбіцца ў своеасаблівы транс.

Прыцягвае таксама канцэптуальны твор Аляксандра Адамава. Пры дапамозе мінімальнага сродкаў аўтар памайстэрску адлюстравуе складаную канцэпцыю. Змясціўшы ў выставачнай прасторы аўтапартрэт з назвай «Партрэт генія або без назвы», аўтар сцвярджае, што талент, права называцца мастаком і каштоўнасць твора мастацтва — паняцці адносныя. Адамаў абвясчае такім спосабам сваё асабістае права на выбар месца ў свеце мастацтва.

«Партрэт генія, або Без назвы».

У адрозненне ад мноства папярэдніх выставак падобнага фармату, тут прадстаўлена таксама даволі вялікая колькасць работ, выкананых у тэхніцы калажу і асамбляжу. Напрыклад, у творах Кацярыны Пашкевіч, Аляксандры Куцень, Наталлі Кацубы і Таццяны Гомзы гэтая тэхніка набывае нетрывіяльныя і самабытныя рысы.

Хочацца адзначыць, што як тэматычны дыяпазон, так і арсенал тэхнічных прыёмаў у творчасці сучасных беларускіх аўтараў паступова пашыраюцца. Некаторыя мастакі выпрацоўваюць свае творчыя метады і стратэгіі, некаторыя ўмела адаптуюць ужо вядомыя мастацкія прыёмы.

«Гісторыя адной плямы I».

«Гісторыя адной плямы II».

«Этнамадэрн», натхнёны Віктарам Сташчанюком

У гісторыі нашага мастацтва ёсць асобы, чыя прозвішчы на слыху, а ёсць і тыя, што зрабілі шмат для папулярызавання айчынай культуры, але па розных прычынах сталі забытыя...

Мастацтвазнаўца Таццяна Гаранская не адзін год працуе над тым, каб імёны такіх творцаў зноў загучалі ў грамадстве: збірае інфармацыю, арганізоўвае ў памяць мастакоў пленэры. У Нацыянальным гістарычным музеі яна прадставіла выстаўку «Віктар Сташчанюк. Зачараваны старажытным Менскам», праз якую дваццаць тры беларускія аўтары аддаюць даніну павагі выдатнаму творцу, які ствараў рэканструкцыі старых гарадоў.

Віктар Сташчанюк быў адным з першых, хто ўпарта і паслядоўна, абапіраючыся на самыя свежыя матэрыялы даследаванняў археолагаў і гісторыкаў, вяртаў амаль страчаную гісторыю беларускага краю. Яго мастацка-гістарычныя рэканструкцыі пашыраюць досвед грамадства пра даўнюю Беларусь.

Выстаўка праходзіць у межах праекта «Лісты з нябесаў», які Таццяна Гаранская лічыць важным і адметным у межах развіцця будучыні мастацтва Беларусі. У ім узятлі ўдзел такія аўтары, як Ягор Джыгайла, Наталля Сухая, Святлана Мацвееўка, Галіна Крываблочкия, Настасся Балыш, Генадзь Фалей, і іншыя.

— Многіх мастакоў, што актыўна стваралі ў апошняй чвэрці XX стагоддзя, сёння няма з намі, некаторыя пайшлі ў іншы свет у росквіце сіл. Яны вызначалі нацыянальную адметнасць айчыннага мастацтва, але цяпер пра іх забыліся, — расказвае Таццяна Гаранская. — Так адбываецца таму, што аўтарам таго пакалення была ўласцівая сціпласць, яны не займаліся самапірамам. Яны былі рамантыкамі. У праекце «Лісты з нябесаў» мы ўспамінаем тых аўтараў, якія дбалі пра нашу культуру, каб маладыя творцы глыбока адчулі спадчыну, якая ў нас ёсць. Семдзесят працэнтаў удзельнікаў праекта «Лісты з нябесаў» — маладыя мастакі, якім неабходна

ідэя, стымул і разуменне, дзеля чаго яны займаюцца мастацтвам. Праз гэты праект яны набываюць крылы.

Мастакі апошняй чвэрці дваццатага стагоддзя мелі парывы да пошукаў новых старонак у гісторыі мастацтва краіны. Віктар Сташчанюк быў надзвычай сціплы. У мастака не было нашчадкаў, якія б маглі займацца папулярызаваннем яго творчасці. А падчас размоў пра сваю творчасць ён заўсёды пераводзіў гаворку на некага іншага. Напрыклад, на Уладзіміра Караткевіча, з якім яны разам уздымалі гісторыю старых гарадоў. У творчасці Віктара Сташчанюка ёсць тры асноўныя работы, прысвечаныя гісторыі Заслаўя, Навагрудка і Мінска. Ён шмат працаваў з археолагамі, многа часу праводзіў у архівах, грунтоўна вывучаў сістэму забудовы пэўных тэрыторый. Першыя рэканструкцыі гэтых трох гарадоў сталі грунтам тэарэтычнай часткі падручнікаў гісторыі. Письменнік Уладзімір Арлоў першыя кніжкі друкаваў менавіта з творамі Віктара Сташчанюка.

— Першы пленэр мы зладзілі ў Навагрудку, — успамінае Таццяна Гаранская. — Працавалі дзесяць дзён, у кожны з якіх былі арганізаваны экскурсіі па месцах Віктара Сташчанюка. Наведалі музей, дзе знаходзіцца дзясяткі яго рэканструкцый, сустрэліся з тымі, хто яго памятае. Пасля мы рабілі пленэр у Заслаўі, а цяпер у Мінску. Вынікі апошняга пленэру дэманструе гэтая выстаўка.

Работы прадстаўлены пачуццёвыя, што адлюстроўваюць настрой аўтараў. Маладыя мастакі праз погляд з сучаснасці паказалі традыцыю як грунт фарміравання мастацкай будучыні. Такую плынь у мастацтве Таццяна Гаранская называе «этнамадэрнам».

На пачатку чэрвеня на базе Нацыянальнага гістарычнага музея адбылася канферэнцыя памяці Віктара Сташчанюка, а ў жніўні пройдзе вялікая выстаўка па выніках усіх трох пленэраў. Падсумаваннем падзей, якія злучыла гэтая асоба, можа стаць выданне манаграфіі пра мастака.

Вікторыя АСКЕРА

Работа Галіны Крываблочкия

Славянскія тэатральныя сустрэчы: перазагрузка

У Міжнароднага фестывалю «Славянскія тэатральныя сустрэчы» незвычайны фармат. Фестываль у пэўнай ступені аўтаномна існуе адразу ў трох гарадах розных краін — Бранску (Расія), Гомелі (Беларусь) і Чарнігаве (Украіна) — і ўжо не адно дзесяцігоддзе яднае мастацтва славянскіх краін. Сёлета адна з яго частак істотна змянілася: «Славянскія тэатральныя сустрэчы» ў Бранску адбыліся пад новай назвай — Міжнародны славянскі фестываль «ТЭАТР+». І прайшлі ў новым фармаце, займаючы апроч тэатральнай яшчэ тры праграмы: музычную, выяўленчага мастацтва і кніжны фестываль. Пра гэтыя праграмныя змены мы паразмаўлялі з мастацкім кіраўніком фестывалю «ТЭАТР+», тэатразнаўцай Яўгеніяй Розанавай.

— Яўгенія Ціханаўна, як узнікла ідэя перафармаціваць фестываль?

— Два гады таму я як тэатральны крытык трапіла ў Бранск на конкурс «Поспех», што традыцыйна ладзіцца напярэдадні Міжнароднага дня тэатра. Я паглядзела ўсё тое, што за год паставілі ў Бранскім тэатры драмы, Тэатры юнага глядача, Тэатры лялек. І, па шчырасці, была ўражаная толькі адным спектаклем «Рамэа і Джульета» ў пастаноўцы Алега Пермякова. Яго трактоўка п'есы моцна перагукалася з сучаснасцю, з сённяшнім татальным светапоглядом: свет коціцца ў прорву. Але ўвогуле ўзровень рэжысуры мяне не ўразіў, а вось акцёры ўразілі.

Потым я працавала старшынёй журы на XXIII «Славянскіх тэатральных сустрэчах». І зразумела яшчэ адну рэч: звычайны фестываль праводзіць дырэктар тэатра. Гэта досыць распаўсюджаная практыка. Але ж на змену дырэктару Уладзіміру Макараву, які пачынаў фестываль, які прыдумаў гэтую ідэю і дакладна ўяўляў, што ён хоча зрабіць, прыходзілі іншыя. Безумоўна, яны падхоплівалі ідэю. Але я не ўпэўнена ў тым, што для кожнага фестываль быў абсалютнай неабходнасцю. Кожны новы дырэктар сутыкаўся з нейкімі пытаннямі ў тэатры: адсутнасць мастацкага кіраўніцтва, рucinныя, творчыя і вытворчыя праблемы. А тут яшчэ фестываль. Зразумела, што ўсё гэта адбівалася на яго фармаце і ўзроўні: грошай заўжды не хапае, калектывы прыезджаюць тыя, што геаграфічна недалёка. Я думала пра гэтыя акалічнасці, і калі мы сустракаліся з губернатарам Бранскай вобласці Аляксандрам Багамазам, усё гэта было прагаворана. Я прапанавала зрабіць фестываль іншага ўзроўню.

— Якія задачы вы ставілі перад сабой?

— Першая задача — узняць узровень. Я даведлася, што ў Бранску праходзіў найвыдатнейшы фестываль авангарднай музыкі, які пазней разросся да Міжнароднага фестывалю сучаснага мастацтва імя Мікалая Рослаўца і Навума Габо. Яго робіць яркая каманда, і, канечне ж, у мяне ўзнікла думка прыцягнуць гэтых людзей да стварэння «ТЭАТРА+». Я абшпіралася на ідэю, што тэатр — гэта сінтэтычнае мастацтва, а значыць, і

фестываль павінен быць сінтэтычны. Урэшце ён займеў чатыры праграмы: тэатральную, музычную, выяўленчага мастацтва і кніжны фестываль. Я хацела дадаць яшчэ адну — кіно. Але пакуль вырашылі спыніцца. Праўда, у межах праграмы выяўленчага мастацтва ў нас адбыўся адзін кінапаказ: дакументальнай стужкі «Прыма», прысвечанай украінскай мастачцы Марыі Прымачэнцы.

— Як падбіралася праграма фестывалю? Якімі крытэрыямі вы кіраваліся?

— У мяне былі два галоўныя крытэрыі. Першы — высокі ўзровень твораў і выканаўчага майстэрства ва ўсіх кірунках. Другі — адрас, публіка. Я заўсёды думаю пра тых, хто прыдзе ў залу. Таму ў межах нашага фестывалю сёння пакуль што няма (за малым выключэннем) праяў авангарднай культуры. Пакуль рана. На цяперашнім этапе важна адысці ад нізкапробнай касавай культуры. Ад такога ўспрымання, калі глядач нібыта ляжыць на

канале і вельмі ўтульна сябе пачувае. Хочацца, каб на гэтай уяўнай канале публіка хача б прысела і крыху падалася наперад, каб нешта калыхнулася там, унутры, каля сонечнага спляцення. Гэта паступовы рух. Думаю, што ў межах наступных праграм узнікнуць лабараторыі, асобныя спектаклі-эксперыменты, больш майстар-класаў.

— Вы маглі б абазначыць некалькі хэдлайнераў фестывалю, каб чытачы мелі больш поўнае ўяўленне аб праграме?

— Для мяне была вельмі важная прысутнасць на гэтым фестывалі работы рэжысёра Валерыя Саркісава, як бы яна ні прайшла і як бы ні была ўспрынятая (спектакль «Маскарад» паводле М. Ю. Лермантава Бранскага тэатра драмы імя А. К. Талстога. — А. Г.). Вельмі важная прысутнасць рэжысёра Алега Жугжды. Дарэчы, ён праявіў сябе ў дзвюх іпастасях: са спектаклем для

дарослых («Жаніцьба» паводле М. В. Гоголя Разанскага дзяржаўнага абласнога тэатра лялек. — А. Г.) і са спектаклем для дзяцей («Хлопчык-зорка» паводле О. Уайльда Гродзенскага абласнога тэатра лялек. — А. Г.). Важная прысутнасць на фестывалі Томскага абласнога тэатра лялек і акцёра «Скамарох» імя Рамана Віндэрмана ды рэжысёра і мастака Сяргея Іваннікава (спектаклі «Пікнік» паводле Ф. Арабала і «Казка пра рыбака і рыбку» паводле А. С. Пушкіна. — А. Г.). Нягледзячы на тое, што Жугжда — гэта тэатр лялек і Іваннікаў — гэта тэатр лялек, мы пачылі абсалютна розныя кірункі. І вызначальныя для іх нават не мова, не тое, як гэта зроблена, а светапогляд творцы.

У межах праграмы выяўленчага мастацтва можна было наведаць пяць выставак, сярод якіх — «На скрыжаванні часу і вечнасці. Сучасныя іканапісы Расіі і Беларусі». Дарэчы, мы абмеркавалі з куратарам мастацтвазнаўцай Ірынай Языкавай магчымасць зладзіць на будучы год выстаўку, дзе можна было б пабачыць макеты духоўных архітэктурных пабудов. Гэта неймаверна цікава: можна знайсці і круты авангард, і абсалютна традыцыйныя храмы.

У музычнай праграме пачулі Шапэна ў выкананні Аляксандра Гіндзіна і музычна-паэтычную кампазіцыю «У дзвях Эдэма. Мікалай Метнер і Аляксандр Пушкін», дзе заняты ўнікальнай п'яністка Кацярына Дзяржавіна, а таксама вядомыя выканаўцы — салістка Яна Іванілава і акцёр, рэжысёр Ігар Яцко.

Сярод гасцей кніжнага фестывалю «Красная плошча — 2» — пісьменнік, рэктар Літаратурнага інстытута імя А. М. Горкага Аляксей Варламаў; акадэмік Акадэміі рускай сучаснай славеснасці, пісьменнік, літаратуразнаўца, літаратурны крытык Павел Басінскі.

— А як фарміравалася беларуская частка праграмы ў гэтым годзе?

— Зразумела, што фармат фестывалю апырэры прадугледжвае прысутнасць беларускай культуры. Ад розненне гэтага года — не толькі тэатральнай. Я ўжо казала, што мы, напрыклад, запрасілі беларускіх мастакоў-іканапісцаў. Спадзяюся, што далей стасункі стануць больш разнастайныя. Што датычыцца тэатральнага блока, то для мяне было важна прадставіць спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра Янкі Купалы і менавіта яго мастацкага кіраўніка Мікалая Пінігіна. Хацелася паказаць тэатр з розных бакоў, таму быў выбраны спектакль-канцэрт «Вельтмайстар-акардэон» і спектакль «Пінская шляхта» (бо надта хацелася прадставіць у праграме беларускую класіку і яе сучаснае прачытанне). Увогуле ж, беларусы прадстаўлены ва ўсіх чатырох праграмах фестывалю. Калі казаць пра геаграфію, то ў «ТЭАТРА+» паўдзельнічалі творцы і калектывы з Мінска, Гомеля, Гродна, Магілёва, Бабруйска. І спадзяюся, што гэтае супрацоўніцтва будзе толькі ўзмацняцца.

Алена ГАЛАЙ

імпрэза

Вялікія зоркі пры двары Радзівілаў

Летам перад сыходам у адпачынак Вялікі тэатр Беларусі выязджае ў Нясвіж. Збіраюцца артысты, нават цэлыя спектаклі, складаюцца адмысловыя праграмы, якія пасуюць гістарычнай мясціне.

Сёлета падчас «Вечароў у замку Радзівілаў» гісторыя сыходзіцца з музыкай. 14 чэрвеня ў касцёле Божага цела прагучыць канцэртная праграма «3 Ойчам Адвечная» ў гонар стваральніка беларускай і польскай нацыянальнай класічнай оперы Станіслава Манюшкі. Але і на суботні дзень у Тэатральнай зале палаца запланаваны канцэрт «Станіслаў Манюшка на Радзіме». Рухавіком і стваральнікам гэтых праграм стаў заслужаны артыст

Беларусі Віктар Скоробагатаў. А ў Тэатральнай зале днём згадоўца песні, што спявала Клаўдзія Шульжэнка, але цяпер яны прагучаць у выкананні Алены Салы.

Але вялікія і знаныя госці звычайна пад'язджаюць бліжэй да вечара. Сёлета ў пятніцу ў двары палаца чакае паказ балета «Рамэа і Джульета» Сяргея Пракоф'ева. Чаму варта глядзець? Гэта новая версія твора ад народнага артыста СССР і Беларусі Валянціна Елізар'ева. Пастаноўка была прадстаўлена як прэм'ерная ў бягучым сезоне.

А ў суботу тут жа оперны вечар — з паўнаватрасным спектаклем «Тоска» Джакома Пучыні.

У нядзелю 16 чэрвеня ўсе будуць

чакаць гала-канцэрта зорак і оперы, і балета Вялікага тэатра Беларусі, у якім можна наслухаць папулярныя арыі, харавыя сцэны, куплеты і дуэты з залатога фонду сусветнай оперы, а таксама фрагменты, па-дэ-дэ, адажыя і варыяцыі з упадабанах публікай балетаў.

І ўсё ж у Нясвіж варта ехаць на дзень як мінімум. Тым больш што ў нядзелю ёсць дзённая праграма. Напрыклад, канцэрт камернай музыкі «3 песняў па жыцці» — ад струннага квінтэта «Сернада» і Тацыяны Трацяк (сапрана) ды іншых салістаў опернай трупы. Крыху адвольнага: тут прагучаць творы з фільмаў, што складаюць залаты фонд савецкага кіно.

Але будзе час і на агляд выставак, што

цяпер праходзяць у Нацыянальным гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Нясвіж».

Марыя АСПЕНКА

у кадры і за кадрам

Вячаслаў НІКІФАРАЎ

Царства
раз'яднаных

У мастацтве прыгожае нараджае не задума, а ўвасабленне. «Адзіны план «Ада» ўжо ёсць плод высокага генія», — адзначыў Пушкін узровень задумы «Боскай камедыі» Дантэ. Але хто б пра гэта думаў, калі б паэма не была напісаная... Аднак гаворка ідзе пра арганізацыю кінапрацэсу. Менеджар, які кіруе працэсам творчасці, павінен прыпадобніцца да творцы і спрыяць ператварэнню ідэі ў сцэнар і ў фільм. Спосабы і сродкі, праз якія ён павінен гэта ажыццяўляць, называюць тэхналогіяй. «Не ўсе сродкі добрыя», не «метадам тыку» і не «што загадаюць» або «ў галаву прыйдзе», а калі гаворка пра менеджмент, то маецца на ўвазе аптымізаваная сума сродкаў для дасягнення ўсвядомленай мэты — стварэння якаснага кінапрадукту.

Каб наладзіць кінапрацэс на належным узроўні, трэба зразумець, што яму перашкаджае. Менавіта «што перашкаджае», а не «што трэба зрабіць». Першае заўсёды больш канкрэтнае за добрае намеры.

Перашкаджае стаўленне да спецыялістаў сваёй справы. Галоўная асоба ў стварэнні фільма — рэжысёр. Калі вы нешта задумваеце ў кіно і не ўключаеце ў працэс рэжысёра, вы ўжо ідзеце міма. Калі вы не глядзелі фільмы рэжысёраў і ведаеце пра іх па чутках — вы рызыкуеце аддаць праект не ў тых рукі. Калі вы не пішаце пра рэжысёра, то альбо ён таго не варты, альбо для вас і для справы ён не існуе. І на месцы рэжысёра можа аказацца той, каго нельга назваць рэжысёрам.

Здавалася б, простая справа: рэжысёры ёсць, сцэнарыі пішуцца, камеры круцяцца... А фільма добрага няма. Тое, што ёсць, пры ўзмоцненым уяўленні можна выдаць і за дасягненне. Стварылі піяр-хвалю і на пары фестывалю адзначылі: шэ-дэўр! А між тым у свеце столькі выдатных фільмаў, што планка вельмі высокая, на недасягальнай для нас вышыні. Пакуль. Зразумець гэта — ужо палова справы. Не аднаму разумніку, не двум-твом, а ўсім, хто мае хоць нейкае дачыненне да кінагаліны, трэба прызнаць, што добрыя фільмы ўзнікаюць пры наяўнасці прафесійнага асяроддзя. Яго няма. І гэта перашкаджае.

Назавём суб'ектаў такога асяроддзя. Прафесійныя гільдыі і супольнасць у цэлым. У прыватнасці, Саюз кінематаграфістаў, акадэмія мастацтваў, кіна-дэпартамент Міністэрства культуры, студыі — дзяржаўныя і прыватныя. Таксама пракат. Кінафесты і першы з іх — «Лістапад». Прэса і тэлебачанне. УСЕ ЯНЫ РАЗ'ЯДНАНЫЯ. Можна, таму, што не маюць агульнай стратэгіі? Два простыя прыклады. Толькі што (і своечасова!) заснаваны інстытут — Нацыянальная кінапрэмія — мог пазначыць пункт адліку праз тое, што не стаў бы прысуджваць галоўны прыз за найлепшы фільм, бо яго не было на гэты раз! Але прысудзіў. Па рэшткавым прынцыпе: найлепшае з таго, што ёсць. А оскараўскі камітэт? Здавалася б, такая прэстыжная прэмія прадугледжвае стварэнне... аэрапагу, ды папросту — аўтарытэтнай групы выдатных дзеячаў нашай культуры. І неабавязкова дырэктараў-чыноўнікаў, і не толькі «кіношнікаў». Аднак гэта не так. Што таксама перашкаджае.

Канферэнцый, навуковых і творчых, не праводзіцца. Кінапрэм'ер з іх абмеркаваннямі — таксама.

За апошнія дваццаць гадоў праз «Беларусь-фільм» і побач з ім прайшлі таленавітыя рэжысёры з першымі карцінамі, развіццё іх прыпынілася і заглохла. Запэўніваю: з-за адсутнасці асяроддзя і таго, што называецца студыйнасцю і «гамбургскім рахункам». Кіраўнікі прыходзяць і сыходзяць, а пасля застаюцца нерэалізаваныя таленты. Тэхналогіі ажыццяўляюцца спецыялістамі, людзьмі, а ім патрэбна атмасфера адзінага працэсу. Інакш інтарэсы, скажам, пракату і вытворцы апынуцца на розных палюсах. Планаванне і фінансаванне скіраваны на старт, а рэалізацыя кінапрадукту застаецца ва ўладзе камерцыйнай стыхіі. Гэта вельмі перашкаджае.

З усіх суб'ектаў кінакультурнага асяроддзя мне ўяўляюцца найбольш уратавальнымі кінакрытыка і кіназнаўства. Хай далёкія яны ад вытворчасці, але іх навуковасць, шырыня поглядаў і інфармацыйнасць пра сапраўднае кіно здольныя падарваць соннае царства нашай раз'яднанасці. І пачаць яны павінны, задаўшыся пытаннем: ці патрэбна канцэпцыя кінагаліны?

паглядзім?

№ 1: вялікі экран для
вялікага кінематографаШто з праграмы 72-га Канскага фестывалю
пакажуць у Беларусі?

Сёлета 72-гі Канскі кінафестываль не абышоўся без інтрыг, надзей, расчараванняў, захапленняў і нават праклёнаў. Вердыкт журы для многіх стаў нечаканы: упершыню ў гісторыі «Залатую пальмавую галіну» атрымаў рэжысёр з Паўднёвай Карэі Пон Чжун Хо за фільм «Паразіты». Квенцін Таранціна, Пэдра Альмадовар, Джым Джармуш і Тэрэнс Малік засталіся без узнагарод. Разабрацца ў выніках Канскага кінафестывалю, падумаць, на якія стужкі варта звярнуць увагу беларускім аматарам якаснага кіно, дапамог кіназнаўца Ігар Сукманаў, які афіцыйна прадстаўляў Беларусь на адным з самых прэстыжных сусветных кінафорумаў ужо 17-ы раз.

На яго думку, сёлета практычна ўсе фільмы былі сенсацыяй, але Канскі фестываль як бізнес-праект перажывае сістэмны крызіс. Ужо даўно наспела пытанне: ці захаваюць Каны за сабой званне кінафестывалю № 1?..

— Каны — гэта не свята кінематаграфічных дзяржаў, гэта свята кінематаграфічных імёнаў, — падкрэслівае Ігар Сукманаў. — Гэта адбываецца дзякуючы аднаму з найлепшых фестывальных дырэктараў за ўсю гісторыю кіно — Жылю Жакобу, які робіць стаўку на імёны.

Напрыклад, многія крытыкі лічылі вартай найвышэйшай узнагароды карціну Квенціна Таранціна «Аднойчы ў Галівудзе». Гэта было вяртанне рэжысёра на фестываль праз дзесяць гадоў пасля «Бяслаўных вырадкаў». Новая канцэптуальна прадуманая карціна з падборам сусветна вядомых акцёраў давала кінамайстру надзею на паўтарэнне поспеху.

На думку Ігара Сукманава, карціна-пераможца «Паразіты» аб'ядноўвае эстэтычны і забаўляльны складнікі, але ёй не хапіла таго, што магло б змяніць кінематаграфічны ландшафт. Фільм варты высокай адзнакі, але ён не стаў крокам у кіно, які задаваў бы новы вектар у развіцці кінематографа.

Тым не менш многія знакавыя фільмы Канскага кінафестывалю сёлета былі закуплены ў беларускі пракат. Некаторыя стужкі ўжо дэманструюцца на вялікім экране. Закупка фільмаў адбывалася згодна з прынцыпам адлюстравання розных працэсаў жыцця, у арсенале — фільмы абсалютна розных жанраў: ад вострасюжэтных трылераў да камедыяўных стужак.

«Дылда» маладога расійскага рэжысёра Канцэміра Балагава — адна з самых пранізлівых карцін, якую пакажуць на вялікіх экранах Беларусі. Як мы ўжо паведамылі, яе сюжэт звяртае да падзей Вялікай Айчыннай вайны. Фільм абвострана вобразны, метафарычны, нават сюррэалістычны, падобны на начны кашмар, — але ў ім бездакорна перададзена атмасфера тых гадоў, калі радасць агульнай перамогі ператварылася ў

Фільм «Дылда» павінен быць сузлучны беларускім гледачам, таму што распавядае пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

суровую рэальнасць перамолатых вайной лёсаў... Крытыкі назвалі фільм «Дылда» адной з найлепшых карцін пра постфрантавыя траўмы на душы чалавецтва. На думку Ігара Сукманава, Канцэміра Балагава пасля гэтага фільма можна назваць другім найлепшым рэжысёрам расійскага кінематографа пасля Андрэя Звягінцава.

«Адрынутыя» — поўнаметражныя ігры дэбют рэжысёра малійскага паходжання Ладжа Лі — яшчэ адзін складаны па ўнутранай псіхалогіі фільм, які пакажуць у нашых кінатэатрах. Фільм на тэхнічны жорсткімі парызжскімі беспарадкамі 2005 года, у якіх удзельнічала шмат афраамерыканскай моладзі. Назва адсылае да рамана Віктара Гюго, дзе ішла гаворка пра парызжскі прыгарад Манфермей. Рэжысёр, з аднаго боку, ускладніў фільм сюжэтнымі лініямі, з другога — спрасціў да адной проста думкі, прыхаванай у пасляслоўі: «няма дрэнных раслін або дрэнных людзей, ёсць толькі дрэнная апрацоўка». У фільме адлюстраваны канфлікт паміж рознымі саслоўямі, які можа адбывацца ў любой краіне. Акцэнт — на талерантнасць і ўзаемааруменне.

«Свістуны» румынскага рэжысёра Карнеліу Парумбою — таксама ў спісе беларускай кіназакупкі. Гэта дэтэктыўная камедыя, для якой рэжысёр адмыслова выдумаў мову. Як адзначае Ігар Сукманаў, «Свістуны» вяртаюць кінематограф у той шчаслівы час, калі не існавала разрыву паміж фільмамі забаўляльнымі і аўтарскімі. Гэта

постмадэрнісцкая стужка ў той жа час адмаўляе постмадэрнізм, у ім шмат простага, наіўнага глядацкага шчасця ад каскаду таямніц і прыгод.

«Партрэт маладой жанчыны ў агні» — меладрама французскага рэжысёра Селін Ск'ямы, закранае тэматыку самапазнання. Рэжысёр не проста зняў фільм пра стварэнне палотнаў, але і паспрабавала зрабіць яго такім, каб кожны кадр мог стаць карцінай. Але аўтара фільма цікавіць не толькі візуальны бок. Ск'яма паспрабавала напоўніць карцінку сэнсам, працуе з

тэмамі памяці і самапазнання. Ізляванае жыццё персанажаў сцірае сацыяльныя межы і дазваляе сканцэнтравана на адчуваннях.

«Мёртвыя не паміраюць», зомбі-апакаліпсіс Джыма Джармуша, варта чакаць на нашых экранах. У стужцы вялікая роля адводзіцца тонкаму пачуццю гумару рэжысёра.

«Боль і слава» — аўтабіяграфічная карціна Пэдра Альмадовара (крытыкі лічаць, што гэта найлепшы фільм, які рэжысёр зняў за апошнія 15 гадоў), таксама прыйдзе на вялікі экран у Беларусі.

«Атланціка», выдатны сенегальскі дэбют Маці Дзіёпа пра мігрантаў і прывідаў, варты ўвагі ды некаторыя іншыя карціны.

Тое, што фільмы Канскага фестывалю трапляюць на вялікі экран Беларусі, дазваляе не толькі пазнаёміцца з навінкамі кінамастацтва, але і фарміруе густ гледача.

— Гэтыя стужкі выпрацоўваюць культ вялікага экрана. Так, іх можна паглядзець дома, але вялікі экран дапамагае адчуваць інтрыгу, сюжэтную лінію, спрыяе моцнаму эмацыянальнаму ўздзеянню, — адзначае Ігар Сукманаў. — У нас не так многа кінафестывалюў, таму такая закупка проста неабходна для нашай краіны. Я ўпэўнены, што ў беларускім грамадстве шмат тых, хто цікавіцца моцным кіно, таму лічу вельмі добрым знакам, што пашыраецца спіс фестывальных фільмаў у нашых кінатэатрах.

Вікторыя АСКЕРА

Брэндзы і трэндзы

Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі

ДАНІНА ТРАДЫЦЫІ

З 19-ці фестывалю ў Маладзечне я прысутнічала на 16-ці, з улікам таго, што нейкі час ён адбываўся раз на два гады, то ездзіла туды палову свайго жыцця. Так ці інакш, звяртаешся да гісторыі гэтага фестывалю, у якога былі розныя часы (і нават аднойчы пераезд у Мінск). Але галоўнае, дзеля чаго ён задумаўся, самая высокая мэта — падтрымка беларускай мовы праз папулярную песню, падмурак для якой закладвае паэзія, нараджэнне новых шлягераў ды хітоў, якія б хацела спяваць уся краіна — вось як славетны «Касіў Ясь канюшыну» ды «А я лягу-прылягу»... Прайшло 26 гадоў з моманту заснавання фестывалу — вырасла пакаленне і слухачоў, і спевакоў ды паэтаў. Якія беларускія песні круцяцца ў галаве сёння і прымушаюць нас чакаць сустрэчы з любімымі артыстамі?

— «Купалінка», «Спадчына»... Ды шмат, — распавядае пра свае любімыя песні ля ўвахода ў глядзельную залу міністр культуры Беларусі Юрый Бондар. Традыцыйныя назвы, што вядомыя кожнаму жыхару нашай краіны, перасягнулі свае часы і ўзняліся па-над пакаленнямі. Складана не пагадзіцца, бо песні-брэндзы.

Яны гучалі ў Маладзечне неаднойчы, у тым ліку дапамаглі фестывалу, які мае статус нацыянальнага, стаць брэндам, што адзначаў Юрый Бондар: «...Фестываль лічыцца культурным сімвалам не толькі Мінскай вобласці, але і ўсёй Беларусі... Унікальная па сваім фармаце і змесце творчая падзея». А брэндам увесь час трэба падтрымліваць сваю рэпутацыю. Калі гаворка пра фестываль — то нараджаць песні, за якімі б сталі айчынныя творцы — паэты і кампазітары. Ды нараджаць сваіх зорак, якія б былі праваднікамі гэтых твораў ужо для новага пакалення. Як і кім зараз выконваецца гэтая місія?

З КУТОЧКАЎ БЕЛАРУСІ

Прыязджаюць на маладзечанскі конкурс маладыя выканаўцы, прадстаўлены ўсе вобласці. Сёлета арганізатары адзначалі высокі ўзровень (за конкурс адказвае Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі). І сапраўды, галасістая моладзь: спяваюць бадзёра ды гучна, асабліва пад аркестр. Вось гэта і ёсць самы каштоўны досвед, што дае конкурс моладзі, адзначаў, прынамсі, Ягор Канашонак, які ў Барысаве мае прадзюсарскі цэнтр. Удзел у Нацыянальным конкурсе для яго — магчымасць стаць заўважным ды атрымаць той самы рэдкі досвед праспяваць з жывым аркестравым суправаджэннем: калі і дзе такое яшчэ выпадае? Досвед і сапраўды павучальны: гэта вам не вывучаная фанаграма (нават калі «мінус адзін»), дзе загадзя вядомы рытм, усе паўзы ды кульмінацыя, а вось спева пад жывы аркестр падобныя па адчуванні да «амерыканскіх горак».

Асабліва калі на сцэне аркестр з «характарам», а ў яго мастацкага кіраўніка сваё адчуванне

музычнага твора, сваё разуменне конкурснага выступлення для калектыву, які сам па сабе зорка і з зорак складаецца, што неаднойчы падкрэсліваў Міхаіл Фінберг, прадстаўляючы падчас выканання песні сваіх музыкантаў, якія саліравалі. Не ўсе маладыя выканаўцы здолелі вытрымаць такую «псіхалагічную атаку». Тут хочаш не хочаш, а мусіш падпарадкоўвацца дырыжору, які да таго ж старшыня журы конкурсу. Вытрымаў канкурсант выпрабаванне — малайчына, можа смела лічыць сябе артыстам. Вось такая «творчая» загартоўка нацыянальнага характару.

Яна Мармыш (у цэнтры) атрымлівае Гран-пры.

Фота: БелТА

Дзіўна, але спрацоўвае жаданне даказаць, на што здольны. Некаторыя канкурсанты бралі ўдзел у маладзечанскім конкурсе не ўпершыню. Яна Мармыш, ураджэнка Дзятлава Гродзенскай вобласці, але цяпер трэцякурсніца Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў, з другога заходу зразумела, як і што трэба спяваць, каб найлепш паказаць сябе. Выхаванку кампазітара Алены Атрашкевіч адзначылі Гран-пры і прызам імя Уладзіміра Мулявіна. Дарэчы, песня Алены Атрашкевіч дапамагла таксама і прадстаўніцы Магілёўскай вобласці Дар'і Часлаўскай — у яе Першая прэмія. Ульяна Пешкава (Мінская вобласць) адзначана Другой прэміяй, але яшчэ і асаблівай увагай Міхаіла Фінберга: дзяўчына выходзіла на сцэну як салістка разам з аркестрам у вечаровай праграме. Падчас другога тура конкурснага выступлення яна праспявала песню Рамана Козырава на словы Я. Купалі «Жняня» — твор «малады» па энергетыцы. Як і песня Тарыэла Майсурадзэ «Нелюдзімая», што дапамагла здабыць Трэцюю прэмію Уладзіславу Сазонаву (Мінская вобласць) — прыгожая песня, але не так часта выконваецца. А сапраўдным конкурсным «хітом» сёлета стала песня Юліі Быкавай «Куточак Беларусі» — тры выканаўцы абралі яе ў Год малой радзімы. Магчыма, яшчэ і таму, што моладзь усё-такі шукае новыя песні, бо з імі мае шанц займець вядомасць сярод сваіх аднагодкаў. У кожнага пакалення свае песні, і дзе ім яшчэ гучаць, як не на гэтым фестывалі, які павінен паказваць прыгажосць беларускай мелодыі ў спалучэнні са словам на роднай мове?

ПАЭТЫ Ў РУХУ

Гэты прынцып імкнуліся захаваць паэты ў сваёй праграме «Пад небама Бацькаўшчыны роднай». Творчы актыў членаў Саюза пісьмнікаў Беларусі спачатку праехаў праз Вязьню, каб ад Купалавых мясцін узяць адпаведны настрой у Маладзечна. Атрымалася. Паэтычны выступленні чаргаваліся з песнямі, якія, дарэчы, спявалі літаратары, зрываючы авацыі, напрыклад, Кастусь Цыбульскі ды Андрэй Скарывкін. Вядучыя — Алена Стэльмах і Навум Гальпяровіч — пабудавалі праграму так, каб не проста даць

мовы. Што і намагаўся ад пачатку зрабіць фестываль...

ЯШЧЭ НЕ СКОНЧЫЛАСЯ ВАЙНА...

Прайшло 75 гадоў, як вызвалілі Беларусь, а мы скіроўваемся да тых падзей. Памятная дата на фестывалі падмацаваная праграмай «Песні вайны» Нацыянальнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. Не першая праграма калектыву на гэтую тэму. Таму задача была складаная. Дагэтуль згадалі лепшае, што было створана айчыннымі аўтарамі. Ужо быў часткова зварот канцэртнага аркестра да праграмы Уладзіміра Мулявіна «Праз усю вайну», якая ў сярэдзіне 80-х скаланула грамадства СССР: аказваецца, на гэтую тэму можна спяваць не толькі афіцыйна-выверана, але з болем і крыкам пра перажытае, на эмоцыях, сучасна (на той час), не фармальна-справядліва. І было цалкам зразумела, калі тыя песні прапааноўвалі згадаць праз тэатралізаваную падачу, дзе па-рэжысёрску абыгрываліся дэталі, вопратка, адчуванні. Цяпер гэтага хочацца мо яшчэ больш: на новым узроўні.

Назва «Песні вайны» скіроўвала да твораў мінулага, тых, што павінны выклікаць настальгію. Але пра мінулае нагадвала хроніка, што ішла на экране сцэны амфітэатра. На сцэне панавалі сучасныя людзі, у прыгожых святочных строях. Іх мірны выгляд адразу ўступіў у дысананс (магчыма, так было задумана, каб падкрэсліць, як рэзка змянілася жыццё звычайных людзей?), калі пайшлі словы песні «Вставай, страна огромная», напісанай дзеля мабілізацыі людзей на абарону Радзімы. Песня Аляксандра і Лебедзева-Кумача не зусім мела дачыненне да Беларусі, але калі ведаеш, як яна ўплывае на тых, хто наведвае мемарыяльны комплекс у Брэсцкай крэпасці, то пытанні няма — айчынны кантэкст прысутнічае. Прагучалі некаторыя песні, напісаныя ў тыя гады — у розных краінах. І «Цёмная ноч», і сусветны хіт «Бамбардзіроўшчыкі» (як не згадаць пра змагароў другога фронту?), прагучалі ў перакладзе на беларускую. Гэты ход ратуе сітуацыю. Калі ў праграме хочацца выкарыстаць песні аўтараў, якія не маюць дачынення да Беларусі, то можна кампенсаваць перакладам. Такім чынам, маладзечанцы паслухалі хіты на ваенную тэму Алега Газманова, Ірыны Грыбулінай, з рэпертуару Алы Пугачовай, Леаніда Агучіна (саўндтрэк да фільма «Брэсцкая крэпасць»).... Запазычаных песень была большасць. Затое беларускія якія: песняроўская «Вайна — зусім не феерверк», «Ліст з 45-га» І. Лучанка, «Мой дзед» Ул. Будніка, «Чобаты» Р. Козырава... Гімнам усім жанчынам, якія перыжылі тую бяду і адпакуталі за сваіх дзяцей, прагучала «Песня пра маці» Ігара Лучанка на словы Генадзя Бураўкіна. Праграма, разлічаная крыху больш чым на гадзіну,

скончылася феерверкам. І было б добра, каб да наступнай гадавіны Перамогі на нацыянальным фестывалі з'явілася праграма з феерверку песень беларускіх аўтараў, у тым ліку і сучасных: упэўнена, нам усё яшчэ ёсць што сказаць на гэтую тэму...

Пра што сведчыць і выстаўка «Беларусь помніць. Жаночы твар Перамогі» ў зале Палаца культуры, арганізаваная Беларускам саюзам жанчын. Нацыянальны гістарычны музей прадставіў калекцыю плакатаў таго часу, жывапіс на ваенную тэму сучасных мастакоў, некаторыя дакументы і фотаздымкі, што паказваюць твары жанчын, якія вельмі любілі жыццё і пайшлі яго абараняць. Выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» пазнаёміла прысутных, сярод якіх большасць была ветэраны вайны і працы, з серыяй дакументальных кніг пра Вялікую Айчынную вайну.

РАДАСЦЬ БЫЦЬ

Больш чым 20 імпрэз на працягу фестывалю падрыхтавалі для маладзечанцаў і гасцей горада — так, у гэтыя дні сюды завітаюць з розных рэгіёнаў Беларусі. Рамеснікі і мастакі, артысты і спевакі. Некаторыя — з адмысловымі сустрэчамі, як спявачка Надзея Мікуліч. Некаторыя — паказаць сябе на Цэнтральнай плошчы горада, дзе працавала адкрытая сцэна. Некаторыя — паказаць сямейную творчасць, дзеля чаго ла-дзіўся асобны абласны фест «У добрым родзе ўсё ў згодзе», дзе выступілі больш за 25 калектываў.

Але чакалі фіналу са святочнай назвай «Зорны карагод». Юбілейны гала-канцэрт Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Беларусі пад кіраўніцтвам Валянціна Дудкевіча быў карагодом не толькі па назве танца, які ёсць у рэпертуары калектыву. Далібог, каб адчуць нацыянальны дух, часам дастаткова глядзець танцы — яны заснаваны на традыцыі, але пры гэтым адлюстроўваюць і асаблівасці беларускага характару, і лад жыцця, і культывавыя для народа з'явы (ну як жа без «Бульбы?»). Але пры гэтым паказвае танец усё ж у развіцці, з аўтарскім падыходам у харэаграфіі — гэта не літаральнае ўзнаўленне гістарычных рухаў, а творчая інтэрпрэтацыя. Хутчэй дасціпныя замалёўкі з жыцця, прычым не толькі вяскованага. У свой карагод Валянцін Дудкевіч паклікаў і артыстаў эстрады: ад дзетак, да тых, хто мае вядомасць ці з'яўляецца брэндам краіны, як Дзяржаўны ансамбль «Песняры». Ірына Дарафеева нават вобразна ўпісалася ў гэты канцэрт. Алена Ланская ці Аляксандр Саладуха са сваімі песнямі — на рускай мове, але беларускі аўтараў. Ці Юлія Быкава засведчыла, што ёсць сучасныя хіты па-беларуску, якія сапраўды могуць пайсці ў народ. Што ўласна і павінна адбывацца пасля такога фестывалю. Бо брэндзы як правільна вызначаюць трэндзы бягучага развіцця. Ці гатовыя вы да гэтага, аўтары?..

Ларыса ЦІМОШЫК

Скарбонка Спадчыны

Вашае нараджонае, а наша — хрышчонае

«Дзякуем кавалю, што скаваў нам дзіця»

Ёсць у нас сямейны анекдот. Калі кумы ехалі ў касцёл хрысціць маю цётку, па дарозе забыліся, якое імя хацелі даць дзяўчынцы бацькі. Вяртацца не было магчымасці, таму, доўга не думаючы, вырашылі назваць так, як і будучую хросную, — Леангінай. Цётка заўсёды крыўдала, калі бабуля са смехам расказвала гісторыю яе незвычайнага імені. Але паводле беларускіх традыцый кумы прынялі правільнае рашэнне, бо ў даўнія часы імя дзіцяці давалі менавіта хросныя, а ўжо вярнуўшыся з храма, паведамлялі яго бацькам і гасцям сямейнага свята. Дарэчы, ад хуткасці і выразнасці іх маўлення ў гэты момант, меркавалі, залежыць тое, ці хутка дзіця пачне размаўляць.

Здаецца, хрэсьбіны — адзіны беларускі абрад, правядзенне якога не рэгламентуецца календаром святаў, уборкай ураджаю ды іншымі справамі па гаспадарцы. Дзіця нарадзілася — яму абавязкова трэба даць імя і здзейсніць цэлы шэраг рытуалаў, каб хлопчык ці дзяўчынка раслі здаровыя ды шчаслівыя. Нашы продкі лічылі: падчас хрышчэння задаецца формула жыцця чалавека, вызначаецца яго лёс.

Да хрышчэння нават імя немаўляці не давалі, каб абараніць яго ад уздзеяння злых сіл. Так, на Жытківчыне першыя тры месяцы немаўля закручвалі ў ношаныя кашулі, а спаць клалі ў ночвы, пакрытыя полагам, — каб ніхто не сурочыў. Хлеб, які кум дарыў бацькам падчас абраду хрэсьбін, павінны былі адкусіць усе госці — каб дзіця хутка загаварыла. Таксама тут прынята пры першым знаёмстве з малым класці яму пад падушку грошы — на дзіця нельга глядзець «голым» вокам.

Яшчэ больш правілаў павінна было выконвацца гасцямі і хроснымі на Ашмяншчыне. Тут з даўніх часоў існуе традыцыя: апроч кумоў, запрашаць хросную бабу-павітуху — кабету сталага ўзросту. Быць хроснай бабкай — вялікі гонар. Тут кажуць, што тая жанчына, якая ніколі не выконвала гэтую пачэсную ролю на хрэсьбінах, на тым свеце будзе зайцоў пасвіць. Павітуха павінна згатаваць «бабіну» кашу і разам з іншымі падарункамі для хрэсніка прынесці яе на свята. Перад хрышчэннем немаўля купалі, а калі збіралі ў храм, каля правага боку клалі хлеб — каб заўсёды было сыта, а каля левага — соль, каб не баяўся сурокаў. Пасля абраду хрышчэння немаўля тры дні не мылі і не здымалі тую кашулю, у якой яно стаяла «пад Хрыстом». У гэтай жа

кашулі трэба было хрысціць і наступных дзяцей, якія нараджаліся ў сям’і, — каб яны жылі ў ладзе і згодзе.

Калі хросная бабка сустракала кумоў з царквы ў хаце, яна апранала кажух, вывернуты калматым бокам наверх, — дзеля здароўя і багацця дзіцяці, а пад парог клалі аўчыну — дзеля дабрабыту кумоў. Вяртаючы бацькам дзіця, кумы паведамлялі, якое імя атрымаў хлопчык ці дзяўчынка, а таксама казалі: «Ваша нараджонае, а наша — хрышчонае. Хай стаіць пад вяном, як сёння — пад Хрыстом». Ужо ахрышчанае немаўля клалі на стол, каб дзіця спала спакойна, цягалі яго за ножкі — каб было высокае і прыгожае. За святочным сталом кумам дазвалялася выпіць толькі цотную колькасць чарак. Лічылася, што гэта будзе спрыяць таму, каб хлопчык ці дзяўчынка заўсёды былі ў пары. Падчас бяседы нельга маўчаць, госці павінны жартаваць, весяліцца і спяваць — каб дзіця хутка загаварыла і прыязна ставілася да людзей. Таму і песні, што спяваюць у гэтай мясцовасці падчас хрэсьбін, у асноўным жартоўна-здэклівыя. Натуральна, жартавалі з кумоў і хроснай бабкі.

Песня — важная частка абраду хрышчэння. Таму невыпадкова менавіта хрэсьбіныя песні вёскі Паршына Горацкага раёна сталі адным з аб’ектаў Дзяржаўнага спіса нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

Спачатку песняй віталі маці, а потым славілі бацьку. Дарэчы, для маці спявалі до-сыць сумную, а бацьку прывячалі жартоўную і ў той жа час вельмі сімвалічную. Кумы, як і бабуля, за сталом лічыліся аднымі з галоўных асоб. Ім удзялялася пільная ўвага. Так, кум і кума павінны сядзець блізка і не перакрываюць ногі — каб іх хрышчонае дзіця мела роўныя зубы. З нагоды гэтай вымушанай застольнай «блізкасці» госці часта жартавалі і пыталіся ў кумоў, ці не паспелі яны закахацца адно ў аднаго.

Асаблівым чынам аддавалі пашану і бабулі. Напрыклад, у многіх рэгіёнах Віцебшчыны традыцыйна вазілі бабулю ў карыце ці ночвах (на фота). Таксама гасцей запрашалі на «бабіну» кашу — ёй частавалі не проста так, а за грошы. Пры гэтым «продаж» ператвараўся ў цэлы спектакль з пажаданнямі дзіцяці, яго маме і тату. Усе сабраныя грошы потым аддавалі бацькам.

Адметна, што хрышчэнне дзіцяці становілася святам не толькі для сям’і, а і для ўсёй вёскі. Святкаванне доўжылася да глыбокай ночы, гульні і песні былі амаль бясконцыя.

Марына ВЕСЯЛУХА
Фота аўтара

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцы:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
13.06.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1128

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1866
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.